REVISTA ISTORICĂ

Anul al X-lea, N-le 10-12. Octombre-Decembre 1924.

DĂRI DE SAMĂ DOCUMENTE ŞI NOTIŢE

PUBLICATE

DE

N. IORGA

CU CONCURSUL
MAI MULTOR SPECIALIŞTI.

SUMARIUL:

Dr. Arnold Winkler: Contribuţiuni la istoria păcii 1812 de la Bucureşti. (Traducere de *Dr. C. Dobrin.*)
N. Iorga: Un drum la Ţarigrad în secolul al XVIII-lea.
N. Iorga: Un act fals. — O scutire de mazil.
Gr. Nandriş: Raporturile între Moldova şi Ucraina în veacul al XVII-lea.
N. Iorga: O hotărnicie episcopală.
— — : Una littera inedita.
T. G. Bulat: Din corespondenţa lui Vasile Lupu, Matei Basarab şi Gheorghe Ştefan cu Ioan Kemény, principe al Ardealului.
Documente de *N. Iorga şi alţii*
N. Iorga: Cronică. — Dări de samă.

1924

TIPOGRAFIA „DATINA ROMÂNEASCĂ", VĂLENII-DE-MUNTE (PRAHOVA)

www.dacoromanica.ro

Anul al X-lea, n-le 10-12 Octombre-Decembre 1924.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ŞI NOTIŢE —

PUBLICATĂ de N. IORGA, CU CONCURSUL MAI MULTOR SPECIALIŞTI

Contribuţii la istoria păcii din 1812 de la Bucureşti

(după actele Arhivelor din Viena)

de **Dr. Arnold Winkler**, profesor la Universitatea din Freiburg (Elveţia)

In războiul purtat de cinci ani pentru supremaţia asupra Principatelor dunărene, la sfîrşitul anului 1811 Turcii, — cu toate manevrările lor excelente — fuseseră din nou învinşi de către Ruşi. Ne mai avînd niciuna din părţile beligerante posibilitatea de a continua lupta cu toată energia, nu se mai putea tărăgăna începerea tratativelor definitive de pace. Posibilitatea unei păci între Rusia şi Turcia înmulţise grijile politicei europene.

Austria se temea că în legătură cu aceste tratative se va pune în discuţie întreaga problemă orientală, la care erau interesate toate Puterile. În interesul Franciei era ca acest războiu să fie de durată cît mai lungă, împrejurare care avea să faciliteze în mare parte războiul proiectat contra Rusiei; Napoleon îşi dădea toată silinţa să influenţeze Poarta contra oricării concesiuni, ca prin aceasta să zădărnicească, sau în cel mai rău cas să amîie, încheierea păcii. Aceasta era însă contrar dorinţii Angliei, care cerea ca în cel mai scurt timp să se ajungă la o înţelegere între Rusia şi Turcia. Sultanul Mahmud al II-lea nici nu se gîndia să capituleze în faţa Rusiei, ci-şi reservase libertatea de a alege între propunerile acceptabile ale Ruşilor şi între alianţa cu Franţa.

O alianţă cu Franţa însă periclita relaţiile dintre Turcia şi Anglia, pentru care pleda Reis-Efendi. În fine Ţarul Alexandru I-iu, înarmîndu-se pentru războiul cu Franţa, era nevoit să aplaneze cît mai răpede conflictul de jos de la Dunăre.

Ciudat e că în acelaşi timp domnià în ambele cartiere-generale de la Dunăre o opiniune separată. Ambele părţi erau pătrunse de dorinţa unei păci precise şi urgente. Comandantul suprem rus, generalul Cutuzov, mergea şi mai departe şi spera să înduplece Poarta la o alianţă intimă cu Rusia. Nu se ştie precis dacă a contribuit la aceasta şi o oarecare intenţie a Ţarului. Că această propunere a existat într'adevăr, şi nu a fost numai o sim-

www.dacoromanica.ro

plă invenţie, se dovedeşte prin faptul că generalul rus Sabaneiev — care era bine informat despre tot ce se petrece la Petersburg, — zice că nu ajunge să se încheie numai pace între Rusia şi Turcia prin mijlocirea Angliei, ci că ar fi necesară o alianţă defensivă şi ofensivă între Anglia, Rusia şi Turcia. Această alianţă ar fi fost tot de odată şi o gravă lovitură dată lui Napoleon. Contele Metternich, atunci ministru de Externe al Austriei, învinuise cu tot dreptul pe ambasadorul Marii Britanii pentru munca depusă întru realisarea alianţei între cele trei Puteri. Persoane marcante de la marele-cartier rus asigurară pe Turci că Ţarul ar fi dispus să renumereze această alianţă cu eliberarea tuturor teritoriilor otomane ocupate de armatele ruseşti şi cetăţile basarabene să le ţină ocupate numai pentru scurt timp.

Tratativele s'au făcut la Giurgiu, trimiţînd atît generalul Cutuzov, cît şi Marele Vizir Ahmed-Paşa, pe cei mai iscusiţi diplomaţi de cari dispuneau. Turcii erau chiar de la începutul convorbirilor în superioritate: astfel la primă şedinţă erau foarte prevenitori, pentru ca să poată de la început cunoaşte toate pretenţiunile Ruşilor. Ruşii au căzut în cursa întinsă de adversari, cerînd imediat ca linie de graniţă Dunărea. Delegaţia otomană însă cunoştea prea bine situaţia şi ştia că Ruşii au nevoie de pace urgentă şi că la urma urmelor ar fi dispuşi să aducă şi oarecare jertfe, dîndu-se astfel posibilitatea de a se împinge graniţa cu mult înapoi. Aceştia — delegaţii turci — au trimis un raport Sultanului, cerînd tot odată fixarea ultimelor condiţiuni de pace, peste care nu se poate trece.

Instrucţiile de la Constantinopol nu întîrziară mult, de oare ce în Novembre 1811 sosiră la Giurgiu. În acestea se accentua în mod oficial de către un hatişerif al Sultanului că în niciun cas nu se poate ceda nici cel mai mic petec de pămînt. In acelaşi timp primesc delegaţii un bilet particular de la Marele Vizir, prin care îi autorisează ca în casul extrem să cedeze Basarabia, stabilindu-se graniţa Prutului.

Primind aceste instrucţiuni, delegaţii osmani îşi schimbă atitudinea şi declară că numai în acel cas sînt dispuşi să continue tratativele, dacă Ruşii îşi micşorează considerabil pretenţiile. Prin aceasta au ajuns tratativele numai în aparenţă la un punct mort. Tocmai ca şi Metternich, aşa şi Sultanul

www.dacoromanica.ro

avea cunoştinţă despre faptul că Ţarul Alexandru se hotărîse de mai nainte să se mulţămească cu frontiera Prutului şi chiar în urma acestei ştiri au fost fixate condiţiunile de pace de către Poartă în acel bilet particular. Metternich, pentru ca să li dovedească delegaţilor osmani că ţinuta lor este corectă, trimite la 11 Decembre 1811 agentului consular austriac la Bucureşti următoarea scrisoare: «Noi ştim că delegaţii ruşi au fost autorisaţi să încheie pacea, avînd la basă linia de frontieră a Prutului. Nu va fi de mirare dacă se va aranja chestiunea în acest sens". Diplomaţii ruşi trebuiră să bată în retragere, făcînd concesiuni tot mai mari, renunţînd întîiu la Muntenia, primind apoi ca linie de frontieră Siretiul, şi în fine s'au mulţămit şi cu Prutul. Prin aceasta au obţinut în principiu ambele părţi ca frontieră linia ce şi-au fixat-o fiecare în parte, de mai înainte. Ca basă a acestui tratat a fost acceptată de către conferinţă, natural, tratatul de la Iaşi din anul 1792, prin care Rusia cîştigase teritoriile pînă la Nistru. Ruşii au ajuns însă în mare încurcătură, negăsindu-se în niciuna din arhivele ruseşti acest tratat. Din această încurcătură i-a scos un comerciant din Bucureşti, la care s'a aflat o copie a tratatului în chestie.

Aceasta a fost situaţia tratativelor de pace în Novembre 1811. După aceasta şi-a transpus conferinţa sediul în capitala Munteniei, şi la 15 Decembre 1811 sosiră şi delegaţii turci la Bucureşti. Lipsind numai iscălirea tratatelor redactate pe basa condiţiunilor acceptate de ambele părţi, pacea putea fi încheiată în cîteva zile. La aceasta se aşteptase şi Ţarul, cînd îl ridică pe generalul Cutuzov la rangul de conte al Imperiului. Turcii însă tărăgănau întreaga afacere, pentru că erau ferm convinşi că războiul între Franţa şi Rusia este inevitabil şi astfel Rusia va fi constrînsă să încheie cu Poarta o pace favorabilă acesteia din urmă. În acest scop începuseră intrigile diplomatice la Bucureşti, care ţinuseră întreagă Europa în nesiguranţă timp de jumătate de an, cu toate că cei ce participau la acestea ştiau bine că totul este numai o comedie. Ca urmare nu fu spre mirarea nimănui cînd la 11 Ianuarie 1812 sosi un curier al Ţarului cu ordinul să se primească de basă a păcii frontiera Prutului sau în cas contrar să se rupă tratativele.

Despre ducerea la îndeplinire a acestui ordin nici vorbă nu putea fi. Delegaţii turci rămaseră şi pe mai departe la Bucureşti,

www.dacoromanica.ro

cu toate că generalul Cutuzov declarase expirat armistiţiul printr'un ordin de zi dat în 19 Ianuar 1812. Nu se găsia însă nimeni care să mai creadă în reluarea ostilităţiilor.

Pe cînd diplomaţii turci îşi păstrară cumpătul, Ruşii deveniră tot mai nervoşi, din causă că nu puteau ascunde retragerea trupelor ruseşti spre Nord. Delegaţia rusească declară în fine că cea mai bună resoluţie ar fi dacă Austria ar ocupa Principatele Dunărene. Această declaraţie, care echivalează cu înnaltă trădare, lasă să se întrevadă impasul în care ajunsese generalul Cutuzov. Ţarul Alexandru trimisese ultimatul său lui Napoleon la 24 Martie 1812 şi puţine zile în urmă generalul primise ştirea de la plenipotenţiarul Rusiei la Viena că Austria va lua probabil parte la războiu ca aliată a Franciei contra Rusiei. Cu drept cuvînt puteau spera delegaţii turci ca în imprejurările date Ruşii să fie forţaţi a face mari concesii. Cînd în ziua de 10 April sosi la Bucureşti un curier al Porţii care aducea ştirea precisă că Napoleon i-a promis Sultanului că va ataca fără întîrziere pe Ruşi şi că-l sfătuieşte să nu încheie o pace pripită şi desonorantă pentru Turci, aceştia vedeau situaţia lor cu totul clară. Ei erau absolut asiguraţi pentru pace, pentru că, dacă şi cedau Basarabia, puteau totuşi să spere că vor recîştiga acest teritoriu după încheierea păcii franco-ruseşti. Nimeni nu trăgea la îndoială victoria lui Napoleon asupra Ţarului. In aceste momente istorice ţinuta Austriei a causat mare îngrijorare delegaţiei turceşti. Poarta se încrezuse în totdeauna în loialitatea prieteniei Împăratului austriac faţă de ea. Încă scurt timp înnainte comunicase Metternich Turcilor la Bucureşti că Austria li va trimite un corp de armată, care să formeze aripa stîngă a armatei otomane în Principatele dunărene contra Rusiei.

Acum venise însă ştirea că ambasadorul Austriei la Constantinopol notificase în mod oficial — în ziua de 4 Martie 1812 — ţinuta defensivă a Austriei faţă de Rusia, cu toate că era aliata Franciei. Delegaţiunea otomană îşi explică imediat această conduită, care justifică pe deplin neîncrederea ei faţă de Austria. Natural că nu era în situaţie de a şti că aici era vorba de un act arbitrar şi de o neînţelegere a ambasadorului austriac. Turcii credeau că Austria îşi păstra armata pentru ca la un moment dat să se năpustească asupra Principatelor dunărene, răpind

www.dacoromanica.ro

Turciei provincii inportante. Astfel hărţuiţi, Turcii găsiră nemerit să încheie pace cu Rusia, acceptînd ca graniţă: Prutul.

Ambele părţi erau constrînse să încheie pace pentru că nu mai aveau timp de pierdut. Convorbiri oficiale nu au mai avut loc, de cînd s'a transpus sediul conferinţei la Bucureşti; delegaţii se întîlniau numai la întruniri cu caracter absolut particular. Cutuzov doria ca marea conferinţă să se întrunească la 1-iu Maiu 1812, ceia ce s'a şi întîmplat. Şi aici declarară Turcii că nu cedează nimic din teritoriile lor, iar Ruşii, pe de altă parte, cerură ca linie de frontieră Siretiul. Aceste declaraţii au fost numai simple formalităţi. Ambele părţi erau conştiente de concesiunile reciproce ce aveau să şi le facă. La 2 Maiu 1812 se înţeleseră: în această zi se aranjase chestiunea păcii de fapt. După ratificarea tratatului de către Marele Vizir, la 28 Maiu 1812, urmă iscălirea şi schimbarea actelor. Pentru justificarea acestei păci delegaţiunea otomană făcu următoarea declaraţiune: «Dacă Napoleon voieşte şi într'adevăr se porneşte războiul dintre Franţa şi Rusia, va trebui Rusia să ni retrocedeze şi puţinul ce i-am cedat de data aceasta».

Contele Cutuzov părăsi Bucureştii la 3 Iunie 1812, întorcîndu-se în Rusia, unde în scurt timp devine una din cele mai populare figuri, chiar prin faptul că a terminat atît de răpede războiul contra Turcilor. Încolo nimeni nu era satisfăcut de pace: Anglia era nemulţămită, pentru că Poarta nu-i ceruse sprijinul ei contra lui Napoleon; Austria ajunsese în vecinătate nemijlocită cu Rusia. Speranţa Franciei de a anihila aripa stîngă rusească, prin faptul că Turcii o periclitau necontenit, fusese înşelată. Cea mai mare nedreptate însă se făcuse naţiunii romîne prin răpirea Basarabiei. Dar pe acele timpuri drepturile naţionale nu contau încă în politică.

Tradus de **dr. C. Dobrin**

(Note dintr'o conferinţă ţinută la „Romănia Junǎ“ în 19 April 1924.)

Un drum la Ţarigrad în secolul al XVIII-lea.

Nu e nevoie să se spuie cît erau de frecvente drumurile făcute de Romîni la Capitala «împărătească», Ţarigradul, în secolul al XVIII-lea. Mergeau acolo Domni mazili cu familiile lor, capuchehaiele menite să apere interesele stăpînilor lor, cîte un învă-

www.dacoromanica.ro

ţăcel diplomatic ca Ienachi Kogălniceanu ori cutare Holban de lîngă Herţa, care muri acolo; — mai tărziu face acest drum şi Ioan Tăutu, cumpărătorul splendidului Boileau din Biblioteca lui Constantin-Vodă Mavrocordat şi autorul pamfletelor sociale de după 1821. Nu rare ori se vor fi îndreptat şi negustori romîni într'acolo, de şi de obiceiu marfa ţarigrădeană era adusă de străini angrosişti la noi. Pentru studii nu mai mergea nimeni din zilele Stolnicului Constantin Cantacuzino până în ale viitorului Păharnic Gheorghe Săulescu, care-şi făcu învăţătura de greceşte, foarte solidă, la Chalke.

Popasurile drumurilor moldovene ale celor veniţi din jos s'au dat, cum se ştie, de acel boierinaş a cărui operă s'a tipărit de Kogălniceanu în al treilea volum din *Letopisiţi*. Nu cunoşteam — săraci în materie de itinerare, căci avem doar pe al lui Petru Şchiopul pribeag în Apus şi peste aproape două veacuri al călugărului Vartolomeiu Măzăreanu în Rusia — nicio însemnare de călătorie de la noi către Constantinopol.

Întîmplarea face ca un corespondent vasluian să-mi comunice într'o serie de documente din acel Ţinut şi un caieţel de pe la jumătatea veacului al XVIII-lea cu acest interesant cuprins:

„Însemnarea de căte ciasuriu din Focşăni până [în] Ţarigrad; Oc. 27.

3. Rămna.
3. Remnicul.
5. Băilenul.
4. Gălmele.
4. Maţe Arse.
4. Slobozie.
5. Lechireştii.
2. Gura Borci'.
Silistra.
20. până Şumna.
20. Şiumna până Carnobat.
12. Carnobat până Fachie.
16. Fachie până Cărclisie.
8. Burcuzu până Caraştirano.
4. Caraştiranu până în Straj[a].
5. Straja până Căneclenu.
6. Căneclinu până Buiuc.
2. Cismege până Ţarigrad."

www.dacoromanica.ro

Localităţile sînt bine cunoscute, de la Dunăre încolo (popasurile muntene, cu satul Maţe Arse, apar însă aici întâiu). Avem după Silistra: Şumla, Carnabad, Phakia (?), Chirclisi (Chirchilise a marii bătălii din 1912), Burgas, Caristiran, Straja, Chinicli, Buiuc-Ceşmegè sau Ponte-Grande, Podul-cel-Mare.

Acum cheltuielile:

„Lei	parale	
4	5	o părechi ciacşiri.
„	20	2 boccele.
„	9	pe mătănii.
4	20	pe doaî brăni.
„	31	un sfeşnic.
„	15	tij un sfeşnic.
1	8	2 cuţite.
„	35	2 cuţite.
„	24	4 ocă smochine.
3	„	2 misăzi de blani.
„	12	un hărariu.
18	20	un şamalăgè.
1	30	un raft cu presăn.
„	27	nişte călămări.
„	12	2 cuţite.
„	20	pe metani.
2	31	2 misăzi de blană.
2	10	2 părechi ciobote.
1	12	2 părechi călămări.
„	30	un presăn *(sic)*.
„	14	auchi *(sic)*.
3	«	o păreche scări cură [= curea].
1	1	2 părechi povi.
„	20	dărlogi de frănu.
„	24	2 gherdani de cal.
24	„	2 şamuri indeş [1].
4	30	2 alăgeli.
1	20	o iconă.
„	14	o pă[re]chi povi.
„	8	o chichiţe.

[1] De India.

www.dacoromanica.ro

2 pl. un bogaas [a] albu.
2 „ i [n] bogaasi [u] negru.
4 2 atrariu—(astariu ?).
1 o blasma [= basmà ?].
„ 5 un pleneru.
2 „ 6 găitan Salonic.
„ 14 bunghi [1].
„ 33 ibrişin.
„ 26 şărătu.
„ 16 2 tasmale *(sic)*.
„ 9 ţinte.
„ 2 2 degetari.
„ 6 trei dramuri caranfile.
„ 14 mătasă.
1 20 un arşeriu, 2 proce.
1 15 o părechi cibote.
2 « 20 o mesadă negără (neagră).
„ 4 bugdincă.
2 pol în to[r]sătemese *(sic ?)*.
3 înto[r]si până *(sic)*.
3 înto[r]sitămese *(sic ?)*.
4 „ pe dotoirei pă sălin pă l-am scos şi a mia (?).“

Parte din însemnări sînt cu totul ilegibile sau neînţelese. Majoritatea însă sînt de mîna autorului itinerarului, care aşterne litere maşcate, cu o slovă sigură.

E un logofăt, un scriitor, avînd nevoie de călimări. Se îmbracă pe cale cu şal indian, cu alagele de Siria (şam), cu bogasii albe, negre, cu misăzi de blană, cu brîie, cu ceacşiri şi ciubote. Îşi îngrijeşte calul cu scări, frîie, dîrlogi, gherdane şi «povi». Se împodobeşte în veşmînt cu bumbi, şireturi, găitane de Salonic. Pentru mica lui gospodărie iea ibrişin, astar, degetare, cuţite. Poartă basmale şi în degete învîrte mătănii.

Pentru un bagaj diplomatic e, mai curînd, sumar.

N. Iorga.

---

[1] Bumbi.

www.dacoromanica.ro

Un act fals.

Între actele Sohuleţului din Ţinutul Vasluiu se află şi acel care urmează:

„† Adecă eu Gligorici din Sovoleţ scriem şi mărturisescu eu însumi pre mene cu cest zapis al mieu cum eu de bună voia mia, de nime silit nice asuprit, ce de a mia bună voe, am vândut a mia deriaptă ocină şi moşie ce să va vini partia tătânemieu lui, ca şi din partia Târşeştilor la sat la Sovoleţ lui Gligoraşco de Sovoleţi, şi lui Nădăbaico de acoliu, dereptu trei galbeni bani buni, din vatra satului şi din pomeţi şi din ţarină şi din fănaţ şi din tot locul, cu tot venitul. Şi tocmala aciasta au fost denaintea popei lui Misail şi a Mihalcei, feciorul popei lu Misail, ş'a lui Ionaşco sn. Rucsandei şi denaintea dumisale lui Dumitraşco Urzică biv pârcălab şi denaintea lui Ivaşco şi denaintea a mulţi oameni buni şi bătrâni. Deci noi, aceşti oameni toţi carii mai sus scriem, vădzind de bună voe tocmala şi deplină plata de la Gligoraşco şi de la Nădăbaico întru mânule lu Gligorici feciorul lui Isac, noi încă de la noi ne-am pus peceţile şi iscăliturile, ca să le hie lor de credinţă şi să aibă ei a-şi face şi ispisoc domnesc de pre acest zapis, ca să să ştie şi să să creadză, 7151, Ap. 10.

(Iscălitură mare; se înţelege la urmă :... neţanul pisah).

(Pe Vo: Acest zapis s'au aflat vândut la popa Sălion, şi în zapisul popi sânt iscălite aceşti cumpărători ce sânt la acest zapis, adecă Grigori şi Nădăbaicu, şi este şi ispisoc gdu. pe sărbii, de întăritură popi lui Sălion pe aciastă parte de moşie, şi au cumpărat de la Grigore săn Isac şi alt ispisoc de la Mihai-Vodă Racoviţă, iarăşi de întăritură pe acel zapis, iar acest zapis a eşit rău.)

(Mai jos cu litere mari:)

„Acest zapis de iznoavă s'au cercetat şi s'au găsit rău şi vândut."

De fapt, cu toate că în scrisoare s'a căutat caracterul arhaic, toate formulele sînt greşite. Numele marturilor, vage, sînt nedibaciu introduse. Datarea e sumară şi neobişnuită. Iscălitura de jos e cu intenţie făcută neînţeleasă.

Dacă ne gîndim la falsul act care tinde să arăte în Todor

www.dacoromanica.ro

Flondor un Albotă (v. n-l precedent), puind ca Domn pe Constantin Duca la o dată cînd domnià tatăl său, dăm de urma unei adevărate şcoli de falsificatori în acest veac al XVIII-lea. Mirarea însă e că nu se pricepeau mai bine a imita acte de o dată destul de apropiată.

Un document adevărat, la o dată apropiată, are acest cuprins, şi e interesantă alăturarea:

„† Adecă eu Dumitraşco şi Vasilie, feciorii lui Costantin vătavul, nepoţii lui Trifan celui bătrân den Sovoleţi, însumi mărturisim cu cestu zapis al nostru cum am scăpat den Ţara Muntenească pedestri şi cu peile, şi am nămit un calu înşelat, frânat, în trei luni, deret trei galbeni, şi am lu[a]t un stupu de polobuc dereptu doi lei de la Dumitraşco Urdzică pă[r]călabul, şi am dat a patra parte, partea tatăne-nostru, de la prisaca moşu-nostru, lui Trifan, în codru, de supra Ghindăului, în codru, denaintea popi lui Misail şi a lui Grozav, unchilor noştri, şi Neanul şi Vlasie ot tam. Dece noi, deacă am vădzut de bună voia lor tocmală, şi noi ne-am pus iscăliturile şi peceţile, ca să să cradză. Vă leat 7153 (1644), Săpt. 15 dni. Dimitraşco iscal, Vasilie iscal. Popa (acoperit cu pecete), Nea[nu], Vlasie, şi toţi răzeaşii.

(Trei peceţi cu fum.)

Fugarii sînt prisonieri din oastea lui Vasile Lupu în Ţara-Românească, după ciocnirea din Ialomiţa cu Matei Basarab. Cei trei galbeni pentru «calul inşelat, înfrînat» pe trei luni se plătesc şi cu „stupul de poloboc" preţuit doi lei. Codrul Ghindăului, poate prin Vasluiu, poartă şi el un nume interesant: ne gîndim la lupta vechiului Ştefan-Vodă din veacul al XIV-lea cu regelc unguresc Sigismund.

N. Iorga

O scutire de mazil.

Nu cunoşteam pănă acum niciun act prin care să se recunoască unui contribuabil privilegiul de a da birul cu mazilii. De aceia are un interes deosebit acel care urmează:

„† Vasile sin Lazor ot Soholeţ ot Vasluiu este bun la dajde în Visterie cu mazili la Ţinutul Vasluiului. Să aibă pace de spre boerii zlotaşi. Lt. 7254, [1746] Ap. 20.

Ion Stah[ie] Spat[ar]."

N. I.

www.dacoromanica.ro

Raporturile între Moldova și Ucraina în veacul al XVII-lea.

Într'o lucrare franceză apărută în anul 1696 găsim următoarele pasagii referitoare la raporturile între Moldova și Ucraina lui Bogdan Hmilnițchi, nerelevate — după cunoștința noastră — în izvoarele istoriografiei romîne. Ele confirmă și completează informațiile date de cronicarii moldoveni. Titlul complet al lucrării francese este:

„Relations de divers voyages curieux qui n'ont point esté publiées, et qu'on a traduit ou tiré des originaux des voyageurs françois, espagnols, allemands, portugais, anglois, hollandois, persans, arabes et autres Orientaux, données au public par les soins de feu

M. Melchisedec Thevenot

Le tout enrichi de figures, de plantes non décrites, d'animaux inconnus à l'Europe, et de cartes geographiques, qui n'ont point encore été publiées.

Nouvelle edition augmentée de plusieurs relations curieuses.

Tome premier contenant la I et II partie

A Parisiis

Chez Thomas Moette, libraire, rue de la Boucherie, à Saint Alexis.

MDCXCVI

Avec privilege de sa majesté.

Gr. Nandriș.

Pag. 5:

.... *Kimielniski, doutant que les Polonais voulussent garder une paix si desavantageuse pour eux, et à laquelle ils avoient esté obligez de consentir par l'extréme necessité de leurs affaires, s'appliqua à rechercher les moyens de se maintenir par des alliances avec les puissances voisines, ne jugeant pas que celle des Tartares luy fut assez asseurée. Il envoya donc à la Porte, et au Grand Duc de Moscovie, dont il estimoit l'amitié beaucoup plus que celle des autres Princes, à cause de la conformité de la Pologne; mais ces Envoyez n'en rapportèrent que des belles paroles, qui n'eurent point de suite. Le Grand Seigneur luy promit l'investiture du Duché de Russie, pourvu qu'il se rendit son vassal et tributaire; mais, soit qu'on apprendât à la Porte d'irriter le Roy de Pologne dans la conjoncture de la guerre avec la Republique de Venize, ou soit que l'on y fut dans l'impuissance de secourir Kimielniski, ou*

www.dacoromanica.ro

que l'obstacle y fut apporté par quelque ministre de la Porte, pour des intérêts particuliers, toutes ces promesses n'eurent point d'effet, non plus que celles du Grand Duc de Moscovie: car, quoy qu'il fut bien aise de la propagation de la religion grecque, qui seralt avancée par le progrez des Cosaques, il voyait d'ailleurs que leur soûlevement et des poysans de Russie servoit d'un fort mouvais exemple, et jettoit des semences de division dans l'esprit de ses sujets. Kimielniski rechercha aussi l'alliance du Prince de Valachie; mais ce fut par la surprise et par la force, voyant bien qu'estant consideré de la Pologne, à laquelle il donnoit advis de tout ce qu'il negocioit avec les Tartares, il ne luy seroit pas facile de l'engager autrement à son party. Il suscita donc les Tartares, auquels il joignit mil Cosaques d'élite, qui, usant à leur ordinaire d'une extréme diligence, surprirent si brusquement ce Prince, qu'il n'eût que le temps de se sauver de Sotzuna[1], *sa ville capitale, avec sa famille et ses meubles les plus precieux dans le plus épais de la forest voisine, où, pour prévenir sa ruine anterieure, il fut obligé de donner une somme d'argent aux Tartares, et la fille unique à Timothée, fils de Kimielniski. Cette violence exercée à l'endroit d'un allié de la Republique de Pologne estoit une contravention manifeste à la paix, qui d'ailleurs n'estoit pas mieux executée dans le restablissement de la noblesse dans ses terres où leurs poysans ne voulurent point les recevoir; et Kimielniski, auquel on en faisoit tous les jours des plaintes, ne les y contraignoit pas autrement, afin de s'acquerir d'avantage l'affection de ses peuples, qui avoient peine de renoncer à la liberté qu'ils commençoient de goûter pendant la dernière rebellion. Ainsi, il fut resolu d'envoyer le General Potoski, revenu peu auparavant de sa prison de Tartarie, vers le Niestre, afin qu'estant plus proche de la Valachie, il eut mieux l'oeil sur les déportements de Kimielniski.*

Pag. 8:

....Cette seconde paix a esté depuis rompue par l'usurpation qu'a faite le nouvel Hospodar de Valachie sur le Hospodar Basile, beau-père du fils de Kimielniski, le premier estant porté par le roy de Pologne et par les princes de Moldavie et de Transsilvanie; ainsi, leurs armées s'etants rencontrez, celle du viel Hospodar, qui estoit composée en partie de Cosaques auxiliaires, fut défaite, et la ville de Soczana[2], *où le débris de ses troupes se retira, aussi tost assiegée, Timothée Kimielniski s'y renferma pour la defendre; mais il y fut tué en un assaut. Les Cosaques y tinrent jusques à l'extremité; et, quoi qu'ils fussent reduits à y vivre de la peau des chevaux et autres*

[1] Soutchava (Suceava).
[2] *Idem.*

www.dacoromanica.ro

animaux qu'ils avoient mangez, ils ne laisserent pas d'obtenir une composition honnorable. Le roy de Pologne vint sur la fin d'esté de 1653 se camper vis-à-vis de la forteresse de Cochin[1] *sur le Nieper, pour secourir la place, ayant appellé derechef les Tartares pour cet sujet; mais ils y vinrent un peu tard et se contenterent de camper à trois ou quatre lieuës de l'armée polonoise, sans qu'il se passa que des escarmouches entre les deux partis.*

Pag. 11:

....L'Ukraine est un pays tres fertil, ainsi que la Russie et la Podolie, et la terre avec un peu de labour produit tant de grains de toutes sortes, qu'ils ne sçavent qu'en faire la plus part du temps, leurs riviers n'estant point navigables. Ils ont aussi de toutes sortes de betail, de gibier et de poisson en abondance; il ne leur manque que du vin, et du sel: Le premier leur vient de Hongrie, Transilvanie, Valachie et Moldavie, et puis leur bierre et l'eau-de-vie qu'ils font de grain y supplée; pour le sel ils le tirent des mines d'aupres Cracovie, où du Poccosiche[2]*, qui est une contrée des appartenances de Pologne, tenant à la Transilvanie, où l'eau de la pluspart des puits est salée; ils la font bouillir com l'on fait en France le sel blanc, et en font de petits pains deux fois gros comme le poulce; ce sel est agreable à manger, mais il ne sale pas tant que le sel de Brouage. ...*

... Les principales rivières de ces pays sont le Nieper ou Boristene, le Boy, le Niester autrefois appelé Tyras, qui borne la Valachie, la Desna, le Rec, le Ster et autres petites rivières....

O hotărnicie episcopală.

Se cunosc hotărnicii din ordin domnesc. Pentru întâia oară aflăm la 1746 una orînduită de episcopul de Roman, Ioanichie:

Din po[ru]nca Svinţii Sale epis[copului] părintelui de Roman viind la mine diiaconul Gavril de Soholeţi cu cinstită carte Svinţi Sale părintelui Ioanichie episcopului de Roman pentru o curăţitură părinţască ca se o partu pe fraţi şi, mergând acolo, am stră[n]su omeni buni şi mazili megieşi, şi am măsurat curăţitura, şi am găsit acolo 52 de prăjini într'acè curăţitură, şi am lăsat la diiaconul 16 prăjini din jos şi am dat preutului Iorgăi

[1] Hotin.
[2] Pocuţia.

www.dacoromanica.ro

36 de prăjini, şi au ertat şi ceelalţi fraţi ca se fie a preutului cât am curăţit, şi diiaconului iară 16 prăjini unde sint nuci, şi i-am şi hotărât, şi am pus şi semne anume dintru măr a preutului lorgăi din vale, mărgând la dal pintre livedzi, anume întru pădureţi din dal, şi l'am dat şi aciastă scrisore la mâna lor şi aciastă scrisore s'au făcut cu voe lor, ca se nu mai fie gălciavă între dânşi. Şi s'au făcut înainte nostră ca să cradză, şi n'am iscălit.

Let. 7264, Iun. 17.

Erei Vasili protopop ot Vasluiu (abia înţeles).
Mătăi Hrumuz mămu tănplat.
Eu Gligoraş Conoro m'am tămplat.
Eu Mihăilă brat lor m'am tămplat.
Eu Măriuţa soră lor m'am tămplat.
Şi pentru un măr domnesc a diiaconului au rămas în livada preutulu[i].
E[u] Gavril diiacon.

*

Tot acolo, la 27 Mart 7265, se face o vînzare de «Timuş Blănar», cu fiii, aceluiaşi preot Iorga şi fiilor lui Lazor, Vasile, Toader şi Grigore, şi anume «din stălpul Moisăsculuí».

Pentru aceste locuri se judecă apoi la 1760 fiii lui Lazor, cumnatul lor Grigoraş Conoro şi, de aceiaşi parte, Tanase şi Antohi Mantale şi Grigoraş Epure, «ce să trag de pe Borăscul», cu Gavril diaconul. Moşia era «în fundul Barlădzălului» şi venia de la popa Simion Bihol şi de la părinţii lui, în bătrînii Şterban şi Tărşescul. Cu acest prilej Ioan Bogdan biv Vel Logofăt — cel care era să fie tăiat de Constantin Vodă-Moruzi — află că «3 zapise sint răle». Procedura întrebuinţată e vrednică de atenţie: «şi au orânduit pe diiaconul să găsască 4 oameni să giure că sint bune şi să stăpăniască parte de moşie pe cât or scrie zapisele, şi, negăsind oameni să giure, s'au rupt de mâna dumisale». Odată cu împărţirea se face o nouă cercetare a actelor: «Am cercetat foarte cu amăruntul şi pricina acelor 5 zapise, şi dintr'aceste 5 zapise 4 zapise s'au aflat răle, răsuflate şi vândute, iar un zapis de la Urzică, ce scrie pentru un loc de prisacă, acel zapis au rămas păn s'a dovedi din scrisorile ce sint la Vasile Abăza, de vreme că au dat samă răzăşii că pentru

www.dacoromanica.ro

acel loc de prisacă au dat cămpu în stălpiturile de vănzări, şi acest zapis au rămas bun până să va dovedi cu scrisorile lui Abăza. Iar pentru o mărturie hotarnică ce este făcută de Ioniţă Bojoranul şi de Ioniţă Cucoranul de au hotărît satul Suhuleţul, acè mărturie hotarnică s'au aflat răsuflată, că iai n'au căutat să vadă hotarnica veche după cum arată bătrănii, să facă fiiştecărora parte, ce numai parte Borăscului au ales-o, iar pe alţi bătrăni pe toţi i-au făcut vănduţi, şi s'au dovedit că este ră şi fără de cale făcută.» «Şi acmu înnainte noastră toate scrisorile şi zapisele cele răle s'a ruptu, şi s'a mulţămit cu toţii de aciastă dreptate ce li s'au făcut» (20 Maiu). N. I.

Una lettera inedita di I. Heliade-Rădulescu

Facendo alcune ricerche fra i manoscritti del celebre poliglotta mio concittadino cardinale Giuseppe Mezzofanti, la cui fama brillò fulgidissima în Italia e all'estero, durante il secolo scorso, ho potuto trovare una lettera di Heliade-Rădulescu.

Questa lettera, colla quale Heliade accompagnava quei numeri d'un giornale (certo si trattava o del *Curierul Românesc* o del *Curierul de ambe sexe*), è interessante per parecchi motivi.

In primo luogo essa ci rivela quali fossero le idee di Heliade in fatto di ortografia e di lingua nel marzo del 1846, un anno prima cioè che egli pubblicasse il suo celebre *Vocabular de vorbe streine în limba română* (1847).

In secondo luogo ci fa vedere come la fama del celebre poliglotta fosse grande anche nei Principati.

Infine — e questo è ciò che a mio parere costituisce il massimo pregio di questa lettera — appare da essa che Heliade cercava ogni via per difondere all'estero, e specialmente în quel l'Italia che le sue teorie linguistiche mettevano prima fra le nazioni latine e la cui lingua era un'unica cosa colla rumena, — le sue innovazioni ortografiche fiologiche[1]. Credo dun-

[1] Noi demo già un giudizio su Heliade e sulla corrente italianista nella nostra *Antologia rumena*, Heidelberg 1923, Introduzione, pagg. XLIX-L, ed avemmo grande piacere nel vederlo condiviso dall'illustre prof. Iorga *(Revue historique du Sud-Est Européen*, I (1924) p. 165).

www.dacoromanica.ro

que di far cosa grata agli studiosi dopo aver pubblicato pochi mesi fa il luminoso *Discorso sulla lingua valacca* del cardinale Mezzofanti [1] col rendere di pubblica ragione la detta lettera di Heliade, conservando, naturalmente, la grafia dell'originale.

Carlo Tagliavini

Bologna, luglio 1924.

Biblioteca dell'Archiginnasio di Bologna — Manoscritti Mezzofanti, carteggio no. 745 (Cartone quattordicesimo)

Eminentissime Principe,

Doe deci şi sése de anni sunt de quand me occupu întru à preparà pe compatrioţii mei spre à priimì litterele străbunilor noştri. Avendu publicitatea în mână, din annu în annu schimbam quâte o slovă implinindui locul cu o litteră pînă quând în quelle după urmă prinveniiu a da afară allăturata Fóte asfel cum se vede.

Am cutedatu a'ţi trimite aqueste doe numere nu numai ca unui Polyglottu cu înaltă erudiţie, ca unui fylantropu din principe, ci şi ca unui Italianu Romanu. Affinitatea între limba nóstra şi a Italiei o cunosci mai bine, şi mai bine cunosci de quât oriquine quâta nedreptate ni s'a facutu noe Românilor din Dacia de a scrie pînă acum cu slovele kyrilliane.

Priimesce, eminentissime Principe, à avé o mică relaţie despre lucrurile nóstre litterare prin organul aquestei umile foi, pe quare îmi facu o plăcere şi onóre a'ţi trimitte regulatu pe fie-quare lună.

Bine voiesce, Eminentissimul meu Princu, a agreà mărturisirea profundului meu respect şi înaltei melle stimari cu quare simtu al Pre'eminennti Tale.

pre' plecatu şi
pre' umilitu servu
J. Eliade
Capul Archivelor Principatului Valachiei

1845 Mart 2/14
Bucuresci,

---

[1] Nel „L'Archiginnasio", anno XVIII, no. 4-6 (1923), pagg. 206 e segg., ed in estratto: Card. G. Mezzofanti, Discorso sulla lingua valacca a cura di C. Tagliavini, Bologna, Azzoguidi 1923 (cfr. *Arhivele Olteniei*, III, 11-12, pag. 1759).

www.dacoromanica.ro

Din corespondența lui Vasile Lupu, Matei Basarab și Gheorghe Ștefan cu Ioan Kemény, principe al Ardealului

de T. G. Bulat

Prin cele ce urmează dăm publicității patru scrisori, din cele șaisprezece ce am aflat de curînd în bogata colecție de documente a dl. I. Marțian din Năsăud. Ele ni arată, o dată mai mult, întinsele relațiuni ce au existat între Voevozii romîni sus-arătați și acest om de încredere al Rákóczieștilor, el însuși ajungînd principe între 1660 și 1662. Ioan Kemény a văzut de multe ori Principatele, și în vremuri turburi, cît și în vremuri de pitorească petrecere, la nunțile princiare, unde el, Europeanul, cum se considera, participa cu plăcere, dar se pare și cu oarecare despreț[1]. Din scrisorile ce posedăm, constatăm pe lîngă relațiunile prietenești diplomatice și pe acelea ale unei prietenii gospodărești, personale. Din cele ale lui Vasile Lupu se conturează temperamentul său suspicios, enigmatic, Pe ale sale le dăm aici, deocamdată.

I.

Resumat: Salutul și urările de conservare a măririi în care se găsește I. Kemény (locțiitor de principe). Se comunică situația de la hotarele din spre Răsărit: înțelegerea dintre Poloni și Cazacii Zaporojeni, ciuma în Tataria, năvala a 10.000 de Tatari calmuci peste Tatarii nogai, producînd mare încurcătură în Crîm. Nu este niciun pericol de conflict cu ei. Se plîng de lipsa de amiciție ce i se arată și care i-a fost împărtășită de trimisul său la nunta lui Sigismund Rákóczy.

Magnifico domino Ioanni Kemeni de Gerimonostor, comiti comitatus albensis Transylvaniae ac Illustrissimi Principis Transylvaniae aulicae militiae equestris ordinis, arcis et praesidii districtusque terrae fogarasiensis capitaneo supremo, universorum militum campestrium generali domino amico benevolo.

Magnifice domine Kemeni, amice benevole,

Literae Magnificae Dominationis Vestrae vel hoc nomine mihi gratae extiterunt quod eandem et prospera

[1] Pentru bibliografie a se vedea N. Iorga, *Istoria Romînilor prin călători*, București 1921, II, p. 1 și urm.

www.dacoromanica.ro

frui valetudine et regimen totius Regni în absentia Illustrissimi Principis peragere intelligerem: benignus Deus în hoc felicitatis gradu diu incolumem ac sospitem Magnificam Dominationem Vestram conservet. Et his partibus nihil singularius Magnificae Dominationi Vestrae significare possum quam quod Poloni cùm Kozacis hucusque firmam habeant pacem. Totum Palatinatum braclaviensem et czernichoviensem, incipiendo ab ipso fluvio Tira qui vulgo Nester vocatur usque ab Bialocerkwam, et ex altera parte usque Homan exercitus Serenissimi Regis recuperavit. Kozaci vero Zaporovienses secundum pacta nuper iurata in certis tantum regiis civitalibus in Palatinatu kioviensi tenentur residere. Chmielnicki, Kozacorum generalis, Czehryni nunc moratur. Kozaci qui erant in bonis nobilium dominis suis haereditariis se subdidere, et iam de facto omnem illis obedientiam praestant. Ex Tartaria 21 novembris mandatarii mei redierunt: hi maximam ibi grassari pestem mihi retulerunt. Soltanus Kalga fatis cessit. Decem millia Tarturorum Kalmucensium exactis hisce diebus invaserunt.

Nohaienses Tartaros, qui Orak-Oglu vocantur, maximaque damna illis intulerunt, abigendo partim iumenta illorum, partim illos in captivitatem ducendo, quae invasio ipsi Chano maximum terrorem ac metum incusserat; tota krymensis multitudo commota fuit, sed non est ausa egredi ad confligendum cum kalmucensibus Tartaris. Haec dum Magnificae Dominationi Vestrae perscribo, me in cursu veteris amicitiae nostrae, quam cum Illustrissimo Principe sacrosancte colo, constanter perseverare sciat, licet eadem amicitia ex parte Illustrissimi Principis remissius paulo tractetur, *quod expertus est Internuncius meus, quem ad nuptias Illustrissimi Sigismundi Rákóci amandaveram. In reliquo Magnificae Dominationi Vestrae a Deo praepotente omnia fausta ac felicia precor. Iassiis, die 24 novembris 1651.*

Magnificae Dominationis Vestrae amicus benevolus
Basilius, Dei gratia Princeps
Terrarum Moldaviae.
Io Vasilie Vod (m. p.).

www.dacoromanica.ro

(Scrisoarea în original. Sigilul pe ceară roşie admirabil conservat.)

1651, 17 fbr.

II.

Resumat: Răspinge învinuirea că s'ar fi plîns în zadar. Soiul său a fost dus cu boii la nunta lui Sigismund Rákóczy şi pus a-şi plăti cheltuielile. În postscript ştiri despre prada Cazacilor în Marea Neagră, despre înţelegerea cu Tatarii şi uciderea de Cazaci a doi polcovnici.

Magnifico ac Generoso Domino Ioanni Kemeni de Gerimonostor, comiti comitatus albensis Transylvaniae, praefecto arcis ac praesidii districtusque terrae fogarasiensis universalium militum campestrium capitaneo supremo, domino et amico benevolo.

Magnifice domine Kemeni,

amice benevole,

Dum universus orbis in felicia abire consuevit omina, exordium anni recens inchoati cum prospero non tantum praesentis, sed etiam multorum aliorum annorum decursu Magnificae Dominationi Vestrae animitus precor, simulque testor me in cursu amicitiae nostrae firmissime perseverare, nec candidus animus ullam unquam patitur alterationem. Querella illa quam in nuperis meis literis rudi stylo expresseram, non debuisset Magnificam Dominationem Vestram tantopere movere, nam clara pacta claros faciunt amicos, nec silentio premere poteram illa (cum sim syncerus amicus) quae ad consolidandam amicitiam nostram et excludendas malevolorum traductiones spectabant. Dum adhuc superstes esset piae momoriae Illustrissimus Princeps, parens Illustrissimi Principis, compatris mei, a variis varie traductus fui, sed veritas et iusta causa semper triumphabat; non poterunt enim me vel minima nota convincere; imo quidquid de me impudentissima adversariarum ora effutiebant, id totum cum vento evanescebat, et candor syncerae amicitiae in eodem statu semper permanebat. Idem mihi cum Illustrissimo Principe evenire solet: scio me ab

www.dacoromanica.ro

iisdem adversariis multoties accusari, ac nomen meum calumniis convelli, sed me calumniantium haec aura minime movet, nam sinceritati et candori quo Illustrissimum Principem prosequor nulla ab ullo labes inuri potest. Non ex suspicione aliqua verba illa in praeteritis meis literis expresseram, sed ex relatione internuncii mei qui ad nuptias Illustrissimi Sigismundi missus erat. Hic, cum sit ex primariis baronibus et iam adultus, non praeposuisset mihi res futiles et inanes, quas ego numquam admitto, sed hoc narravit quod meum honorem concernit. Non poterat maior esse contemptus et despectus' quam cum per *ditiones* Illustrissimi Principis bobus veheretur, et propriis se sumptibus sustentaret. *Sed haec omnia oblivioni trado, nec mentionem illorum fecissem, si a Magnifica Dominatione Vestra requisitus non fuissem. Ego centies millies protestor me sacrosancte initam cum Illustrissimo Principe amicitiam colere, et ea quae e re et usu Illustrissimi Principis erunt, in utraque fortuna prompte ac sincere exequi non ambigam. Similiter et Magnificam Dominationem Vestram, cuius favorem et gratiam abunde sum expertus, ut fidum amicum in corde meo singulariter foveo. In reliquo Magnificam Dominationem Vestram diu prospere ac feliciter valere cupio.*

Romani, die 16 ianuarii 1652.

Magnificae Dominationis Vestrae
amicus benevolus

Basilius, Dei Gratia Princeps
Terrarum Moldaviae

Rumores quos nunc recens accepi, breviter Magnificae Dominationi Vestrae prescribo. Elapsis hisce diebus mandatarius meus redux ex Krym asserit Soltanum Kalga paratum fuisse cum suo exercitu ad bellum. Communis vox est illos velle hostilitatem inferre kalmucensibus Tartaris, simul et Kosacis illis qui fluvium Tanaim accolunt, atque hac occasione Chanus misit nun-

www.dacoromanica.ro

cium suum ad Chmielnicki, generalem exercitus zaporoviensis, subsidia petiturus contra illos Kozakos qui et in imperio ottomanico maxima damna hac aestate per Mare fecerunt et Tartaros kalmucenses eodem ferme tempore ad greges et iumenta Nohaensium duxerunt; quo facto commotus Chanus mittit modo Soltanum cum subsidio Kozakorum Zaporoviensium. Cum tamen sit lubrica fides Tartarorum et Kozakorum, non credendum est omnimode illis, nam barbara haec gens non semper illos quibus minantur infestat, sed mox ex insidiis arma contra alios convertunt. Chmielnicki Exercitus Zaporoviensis duos praefectos militum, quos illi pulkownicos Kozakorum conscriberent, reiectis ex antiquo cathalogo viginti millibus Kozakorum, quod ex pacto cum Polonis tenetur; Kosaci vero, cum advertissent se reiecisse ex cathalogo, maximum tumultum excitarunt, et illos duos pulkownicos occiderunt. Quod ubi significatum fuisset Chmielnicki, perturbatus summopere fuit, dextre tamen curavit principalem illius tumulti capi, qui vocabatur Mozyra, notus etiam Magnificae Dominationi Vestrae, nam legatum egit elapso vere apud Illustrissimum Principem Transylvaniae. Hic iussu Chmielnicki capite damnatus est.

(Copie.)

III.

Resumat: Pomenindu-se de niște meșteri olari și de o corespondență care nu poate să supere, lucrul principal este fixarea datei căsătoriei fiicei Voevodului moldovean (Ruxanda). Hotărîtă la 28 Iulie, s'a amînat din causa trimișilor cari au zăbovit în drum. Ea însă se va celebra în mod hotărît după Sf. Adormire. Cere să i se trimită după o săptămînă un om spre a-l înștiința precis. Se recomandă amiciției lui I. Kemény.

Spectabili ac magnifico domino Ioanni Kemeni de Gerimonostor, comiti comitatus albensis Transylvaniae, praefecto arcis ac praesidii districtusque terrae fogarasiensis, capitaneo supremo universalium militum campestrium, domino et amico benevolo.

www.dacoromanica.ro

Spectabilis ac magnifice domine Kemeny,

amice benevole,

Literas Magnificae Dominationis Vestrae 24 iulii in arce fogarasiensi scriptas et honorifice accepi, et benignissime legi, vel hoc nomine quod Magnifica Dominatio Vestra ex innato suo erga me affectu omnibus inhiet occasionibus meis, et minimis quantumvis causis navare operam non dedignetur. Cacabi quod necdum ex integro sint parati, nihil per hoc neglectum est, quandocunque opifices illi pro commoditate sua eos conficere poterint, et usu meo *erunt. Nec sibi Magnifica Dominatio Sua persuadeat me alicui indignationi obnoxium fuisse eo quod per tabellarium meum ex necessitate qua urgebat mihi rescribere non poterit. Profecto aeque mihi relatio tabellarii illius grata fuit atque literae quas mihi Magnifica Dominatio Vestra scripsisset. Iamdudum me Magnifica Dominatio Vestra officii mei suum fecit, atque ita ad quaevis sua obsequia obligavit, ut cum faenore ea tenear omnibus occasionibus Magnificae Dominationi Vestrae rependere. Dies celebrandarum nuptiarum ex voluntate Illustris Domini Generalis Exercitus Zaporoviensis destinatus erat pro 28 iulii, sed, cum legati illius qui apud me fuêre, reditum suum non maturassent tardiorique gradu iter suum confecissent, responsum hucusque ultimarium de celebrandis nuptiis nondum accepi. Puto dilationem hanc etiam factam esse propter seria negotia quae Illustris Generalis Exercitus Zaporoviensis Czehryni, ubi nunc residet, expedire solet. Si tamen aliquo eventu nuptiae ante festum Assumptionis Beatissimae Virginis non celebrabuntur, post festum vero Beatissimae Virginis infallibiliter celebratio haec ad effectum perducetur, siquidem antea in hoc termine tergiversabar propter consensum Chani, nunc autem, cum ad Camenecum est Illustris Generalis Exercitus Zaporoviensis cum Soltano, in scriptis consensum illum quem affectabam mihi misit. Poterit Magnifica Dominatio Vestra exacta una hebdomada aliquem ex domesticis suis ad me mittere, per quem expresse et*

www.dacoromanica.ro

determinate Magnificam Dominationem Vestram et de celebratione nuptiarum, et de ipso Generali Exercitus Zaporoviensis informabo, qui, ut puto, vicinior nobis erit, siquidem Korsuniam proficisci voluit. Sultanus cum suis Tartaris ad tuguria sua rediit, relictis sex millibus Tartarorum penes Illustrem Generalem Exercitus Zaporoviensis, quos propriis sumptibus alit. Nihil restat nisi quod ad quaevis Magnificae Dominationis Vestrae obsequia promptitudine mea pateam. Hisce me solito favori Magnificae Dominationis Vestrae ut possum diligentissime commendo.

Iassiis, die 29 iulii 1652.

Magnificae Dominationis Vestrae amicus benevolus

Basilius, Dei gratia Princeps
Terrarum Moldaviae
Io Vasilie Vvd. (m. p.).

(Posed originalul scrisorii. Sigilul admirabil conservat.)

IV.

Resumat: Este invitația făcută de Vasile Voevod către Ioan Kemény, spre a veni la nunta care va fi serbătorită în ultimele zile ale lui August.

Spectabilis ac Magoifice Domine Kemény
amice benevole,

Obstantibus certis impendimentis, celebratio nuptianum filii Illustrissimi Ducis Exercitus Zaporoviensis cum filia nostra hucusque protracta fuit: nunc, semotis illis, dum vota utrinque nostra ad executionem perducere intendimus, Magnificam quoque Dominationem Vestram rogo ut pro solito suo erga me affectu presentiâ suâ actum hunc, qui, ut oplnor, ultimis diebus augusti celebrabitur, condecorare velit. Cedet hoc favoris studium in cumulum meritorum Magnificae Vestrae Dominationis quae debitam a me quavis occasione ac tempore exigunt gra-

www.dacoromanica.ro

titudinem. In reliquo Magnificam Dominationem Vestram diu prospere valere cupio. Iassiis, die 15 aug. 1652.

Mag. Dom. Vestrae amicus benevolus
Basilius, Dei gratia Princeps
Terrarum Moldaviae.

(Scrisoarea în copie.)

O scrisoare a lui Teodor Dindar

Se cunoaşte rolul pe care l-a jucat la noi supt Brîncoveanu pisarul latinesc Teodor Dindar. amestecat şi în desbaterile Unirii ardelene. Acte cu privire la el am dat şi în *Studii şi documente*, V (cf. şi Al. Lăpedatu, în *Prinos Sturdza)*.

Între hîrtiile Eforiei Spitalelor Civile aflu acest interesant răvaş al lui :

«Mă închin cu săn[a]tate, părinte egumen[e] de la Cornet.

Carte Sănţie Tal[e] am loat şi ce m[i] scrii am înţeles ; acesta numai poftescu, să nu hi aşa iast[a] de tot, nice să cade să him cu vrajbă, de vreme că săntăm vicini. Acu dar, de vreame că vei să te duci la Bucureşti, măcar că am şi eu carte domniască de hotaritu, iar să ia şi Sănţie Ta, ca să aducem de faţa pe Dulufani şi pe alţi, cari au muşie mestecate cu muşie mănăstiri, ca să hotărăm, şi să treim vicineşte. Şi te socoteşte şi Sănţie T[a] cum va fi mai bine, aşa să ne tocmăm ca să treim bine că buni creştini, şi buni văcini.

Cu acest în scurt sfărşăndu, şi măla lui Dumnezeu să fie pururе cu Sănţie Ta.

Scris del[a] Săbii, ot Dechem[vrie] 24, 1703.

Al Sănţiei Tal[e] plecat fiu sufletesc.

Toader Dindar V[e]l Pisar domnesc.

DOCUMENTE

Acte de la Matei Basarab, privitoare la moşia Verneşti (Buzău)

pnblicate de **T. G. Bulat**

I.

† Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab Vvd. şi Domn a toată Ţara-Rumănească, dat-am Domnia Mea această poruncă a Domnii Meale slugii Domnii Meale Jipei Post., feciorul lui Lorinţ, nepotul jupăneasi Dobromirei, faţa lui Dobromir din Verneşti sud

www.dacoromanica.ro

Buzău, cu fraţii lui şi cu feciorii lor, căţi Dumnezeu le va da, ca să le fie lor moşie la Verneşti, partea moşu-său Lupului, fecioru lui Dobromir, toată, din cîmp, şi din pădure, şi din apă, şi din dealul cu viile, şi din siliştea satului, şi dupreste tot hotarul din cap păn în apă. Pentru că această mai sus zisă moşie din Verneşti au fost de cumpărătoare a lui Dobromir, tatăl Lupului, şi a Dobromiri, ce s'au zis mai sus, moşia jupăneasi Voicăi, muma Jipei Post., înpreună cu jupăneasa lui, Voica, de la Danciu Dvor. din Popeşti de mai denainte vreame. Şi tot au fost pe seama lor cu bună pace. Apoi Dobromir, tatăl Lupului, el a fost dat dintr'această moşie de cumpărătoare din Verneşti fiiu-său Lupului două părţi să-i fie lui moştenire ohavnică. Iar a treia parte o au fost dat fii-sii Dobromiri, sora Lupului, mătuşa Jipei. Post. din Verneşti, zeastre. Apoi Dobromira n'au făcut copii din trupul ei, ci au luat pe nepotu-său Jipa Post. din Verneşti de l au făcut fecior ca din trupul ei, de au murit în casa lui şi pe mîna lui. Şi i-au dat lui partea ei de zeastre, a treia parte, şi din Verneşti, şi din Berindeşti, şi toate moşiile ei, şi Ţigani şi tot, să-i fie de baştină în veac. Iar Lupul, fratele Dobromirii, el au făcut două feate din trupul lui, anume: Dobromira şi Voica, muma Jipei Post. Apoi pe fie-sa Dobromira el e au măritat şi o au înzestrat cu 12 pogoane de vie nedajnice (?) [cu] grădină în deal şi cu alte bucate din casă. Iar soru-sa Voica au rămas în casa tatăne-său Lupului, copilă de opt ani. După aceia Lupul el a dăruit fii-săi Voicăi, muma Jipei Post., toată partea lui de moşie din Verneşti, dupreste tot hotarul, să i fie de baştină şi ohabnică, şi feciorilor ei în veac. Şi tot au stăpănit cu bună pace. După aceaia, cînd au fost acum în zilile Domnii Meale, după moartea Lupului şi a fii sii, Voicăi, iar nişte feate ale Dobromiri, sora Voicăi, anume Vasilita şi Voica..., (alb), iale au rădicat pără pentru această moşie din Verneşti, zicînd cum au fost înzestrat moşu-său Lupul şi pe muma lor Dobromira cu moşie în cîmp ca şi în deal. Şi au venit înnaintea Domnii Meale la marele Divan de s'au părît de faţă cu Jipa Post. şi cu fraţii lui. Deci Domnia Mea însumi am căutat şi am judecat după dreptate şi după leagea lui Dumnezeu, înpreună cu toţi cinstiţii boiarii Domnii Meale şi am dat Domnia Mea la mijlocul lor boiari de acolo pe răvaşe domneşti, anume: din Marăcineani Sava cel mare şi Sava Beangiu şi din Bănceşti.. (?), şi din Porceani... (?)

www.dacoromanica.ro

şi din Zoreşti (?) Badea şi din Cărlomăneşti Costandin, ca să caute şi să adevereze, fost-au înzestrat Lupul şi pe fie sa Dobromira cu moşie la cîmp din partea lui au nu. Deci aceşti 6 boiari ce s'au zis ei au cercetat şi au adeverit cu sufletele lor cum au fost înzestrat Lupul pe fie-sa, Dobromira, muma Vasilitii şi a Voicăi, numai cu vii în deal nedajnice (?) [cu] grădină, iar moşie la cîmp nu i au dat nicio palmă, nimica. Apoi au rămas featele Dobromiri ce s'au zis mai sus de leage şi de judecată, să nu aibă nicio treabă în moşie la cîmp, numai în deal, cum am văzut Domnia Mea şi partea acelor boiari de judecată şi un răvaş domnesc la mîna Jipei Post.; iar pe alt răvaş domnesc au jurat Vasilita şi Voica cum l-au pierdut. Aşijderea am văzut insumi Domnia Mea cartea răposatului Şărban Vvd. ot lt. 7118 pentru moşia de milă jupaneasi Dobromiri, ce au miluit pe Jipa Post., nepotul său, cu partea ei de zastre, a treia parte. Şi cartea părintelui Vladicăi Lucăi, şi cartea episcopului Chiril[1] şi cartea lui Efrem episc. ot Buz[ău], cu mare afurisanie, şi zapis de la mîna ei, cu mare blestem, ca să-i fie lui de baştină în veac, şi cartea Domnii Meale ot lt. 7147. Şi iar să fie Jipei Post. moşie la Zoreşti din partea lui Draguş sj. 20 din cap păn în cap, din lacul cu Zalogiale (?) păn la Săpatu, pentru că au cumpărat Lorinţ, tatăl Jipei Post., această moşie dela Dragușu de mai de nainte vreame, din zilele Mihnii-Vodă, drept 4[.000] aspri gata şi un cal şi o plaşcă de grana *(sic)*[2], cum am văzut Domnia Mea cartea lui Alexandru-Vodă şi cartea megiiaşilor de acolo din Zoreşti, Neica, Partea, Radul Dragomir, Dancea, Saru, Burlan (?). Şi iar au cumpărat Jipa Post. dela Muşat feciorul Muşătoaei din Zoreşti jumătate de roată de moară şi cu loc înprejur pe moşia Zoreaşti, însă vadul cu locul de spre hotarul Partescu, în preţ de 11[.000] aspri gata cu zapis de vînzare. Şi iar să fie Jipei, feciorul Jipei Post. 6 sj. de moşie la Verneşti, din cap păn în cap, din răpa Buz[ăului] păn la lacul cu Zaloagile pe moşia tanculească, pentru că s'au înfrăţit Oancea feciorul lui Stănilă... (?) din Verneşti cu Jipa feciorul Jipei Post. pe sfînta Evanghelie, şi au dăruit Oancea pe Jipa cu aceşti 6 sj. de moşie din Verneşti, din partea mume-si, Antiţii, fata lui Dragoş Robul, însă din partea Bali. Iar Jipa el

[1] Lucari.

[2] Lectură imposibilă *(N. I.)*.

www.dacoromanica.ro

însă pentru frăţia au dăruit pe Oancea cu un cal bun, preţ de 3[.000] aspri, şi cu zapis de frăţie de bună voia lor. Drept aceia am dat şi Domnia Mea slugi Domnii Meale, Jipa Post. din Verneşti ca să-i fie aceasta moşie de baştină şi ohabnică lui şi feciorilor, nepoţilor şi strănepoţilor lui şi de niminea să nu să clatească după zisa Domnii Meale. Iată şi mărturii punem Domnia Mea pe jupan Spahiu Vl. Ban de la Craiova i jupan Preda Vl. Dvor. i jupan Radul Vl. Log. i Bunea Vist. i Diicul Spat. i Pano Stol. i Radul Mihalcea Com., Radul Pah., Costandin Post.; ispravnic jupan Radul Vl. Log. Şi am scris eu Dumitru log. Bildie, n oraşul Tîrgovişti, Av. 10, lt. 7161.

Floru ierei dasc. slov. ispisah.

II.

Cu mila lui Dmnezeu Io Matei Vvd. şi Domn a toată Ţara-Românească, nepotul marelui şi prea-bunului, bătrînului Basarab Vvd., dat-am Domnia Mea această poruncă a Domnii Meale Lupului, fecioru Dobromireasi, şi verilor ei, şi cu nepoţii lui Dragomir Sorescul, şi lui Dumitru cu cetaşii lui, şi cu feciorii lor cîţi Dumnezeu le va da, ca să le fie lor moşie satul Verneşti sud. Buz., jumătate de sat, din cîmp, şi din pădure, şi din apă, şi din deal cu viile, şi din siliştea satului, şi dupreste toate hotarele, oricît s'ar aleage. Pentru că această mai sus zisă moşie au fost cumpărată de jupan Badea Dvor., moşul Danciului Dvor., încă de mai denainte vreame de la Bondea drept 5[.000] aspri gata. După aceia au cumpărat părinţii Lupului cu Dragomir Sorescul, şi cu Gherghe, tatăl lui Dumitru, şi cu toţi cetaşii lui de la Danciu Dvor., nepotul Bodi Dvor., drept 24[.000] aspri gata. După aceia, cînd au fost în zilele Mihni-Vod., iar Dragomir Sorescul, şi cu toţi cetaşii lui, au avut părî pentru această mai sus zisă moşie cu nepoţii Bodei, adecă Carlomani, anume Manea şi Vălcul şi Neagomir. Şi aşa păra Manea cu cetaşii lui înnaintea Mihni-Vod., cum au şi ei ameastec întru cea jumătate de satul Verneşti. Într'aceia Mihnea-Vod., Domnia Sa au cetit cărţile, a răposatului Radu Vod. sin Vlad Vod., care au avut Dragomir cu cetaşii lor în mînile lor de cumpărătoare, cum au cumpărat Bodea Dvor. moşia ce s'au zis mai sus deplin toată de la Badea în preţul ce s'au zis mai sus şi drept un cal bun. Şi au rămas Manea şi Vîlcu şi Neagomir atuncea de judecată

www.dacoromanica.ro

dinnaintea Mihni-Vod. Apoi cine ştie cum s'au întîmplat Mani nepotul Bodei şi cu cetaşii lui de iarăşi au căzut a doara înnaintea Mihni-Vod. Iar Domnia Sa Mihnea-Vod. au dat Mani cu cetaşii lui leage 12 boieri să jure cum au şi ei ameastec cu Lupul şi cu Dragomir şi cu cetaşii lui pe acea jumătate de satul Verneşti. Iar Manea cu cetaşii lui nici cum n'am putut să să apuce de leage, ci au fugit atuncea din Divan, şi au rămas Manea cu cetaşii lui de leage şi a doaora, din naintea Mihni-Vod. După aceia Manea cu cetaşii lui nu s'au lăsat nici pe aceia, ci iarăşi au rădicat pără, şi au căzut de s'au părît al treilea rînd înnaintea Mihni-Vod., cum au şi ei amestec cu Lupul şi cu Dragomir şi cu cetaşii lui într'acea jumătate de sat Verneşti. Deci Mihnea-Vod. iarăşi au căutat rîndul lor după dreptate, şi iar au dat Mani şi Vălcului şi Neagomir, nepoţii Bodei, leage 12 boiari ca să jure cum au moşie în Verneşti cu Dragomir şi cu cetaşii lui, iar ei iarăşi n'au putut să să apuce de leage, ci iarăşi au rămas Manea cu cetaşii lui de leage şi al treilea rînd dinnaintea Mihni-Vod. Iar, cînd au fost în zilele lui Ştefan-Vod. sin Ioan Vod.[1], iar Manea cu cetaşii lui iarăş au mers şi înnaintea Dommei Sale şi au părît la Ştefan-Vod. cum au părît şi la Mihnea Vod., cum au moşie la Verneşti. Deci Ştefan-Vod. Domnia Sa au socotit ca nu cumva să fi fost avut aceşti oameni Manea cu cetaşii lui asuprire cu leagea, ci foarte au socotit rîndul lor după dreptate, şi au dat Domnia Sa Mani şi cetaşilor lui leage 12 boiari, însă boiari să fie pe voia lor, ca să jure cum au moşie la Verneşti, şi, de vor jura ei, să strice cărţile de pără ale lui Dragomir. Iar Manea, cu cetaşii lui, nici pe aceşti boiari n'au putut să-i aducă la zi şi la soroc, ci au dat ei singuri răvaşele domneşti în mîna Lupului şi a nepoţilor lui, Dragomir cu cetaşii lor, şi au rămas Manea cu cetaşii lui de leage şi dinnaintea lui Ştefan-Vod. Şi am văzut Domnia Mea şi cartea Domnii Sale de pără şi de rămas ot lt. 7100. Şi de atuncea tot au stăpănit singur Lupul şi Dragomir Sorescul cu cetaşii lui această jumătate de sat din Verneşti cu bună pace, şi cu nimenea pără n'au avut.

Dup'aceia, cînd au fost acum în zilele Domnii Meale, iar Carjomani, anume Neagu Başac şi Voico diac, feciorul popei

[1] Surdul.

www.dacoromanica.ro

Mani din Căpățăneşti, şi cu cetaşii lor, ei au rădicat pără şi au venit înnaintea Domnii Meale la doao trei Divanuri, de s'au părît de faţă cu sluga Domnii Mele Lupul căp. de roşii şi cu Dragomir Sorescul şi cu (alb în text) şi cu cetaşii lor, şi aşa pără Neagul Başac şi Voico diac la marele Divan cum nu ţine Lupul căpt. cu cetaşi lui numai jumătate de sat din Verneşti, cum îi scriu cărţile de moştenire, ci ţine mai mult şi din partea lor. Deci Domnia Mea am căutat şi am judecat după dreptate şi după leage cu toţi cinstiţii boiarii Domnii Mele şi am dat însuşi Domnia Mea dinnaintea Domniei Meale din Divan pe credincios boiaru Domnii Mele Stanciu Vel Dvor., de la Tiha, să meargă înpreună cu părintele Ştefan episcop, de la sfînta Episcopie de la Buzău, să strângă oameni buni, boiari, preoţi, megiaşi, din sus din jos, să tragă moşia satului Verneşti cu funia din hotarul Săscanilor păn în hotarul Zoreştilor, cît ţine moşia Verneştilor, din hotar păn în hotar, să vază, ţine Lupul căpt. şi Dragomir mai mult de jumătate sat, cum păra Cărlomani la Divan, au nu. Iar Carlomani ei nici cum nu s'au cumetat *(sic)* să meargă cu oameni domneşti, ci au rămas de leage şi de judecata dinnaintea Domnii Meale.

După aceia, văzînd şi Carlomanii cum au umblat cu pără mincinoasă şi în zilele Mihni-Vod., şi în zilele lui Ştefan-Vod., şi acum în zilele Domnii Meale şi nimic nu folosesc, ei au căzut cu mare rugăminte la Lupul căpt. şi la Dragomir Sorescul de şi-au cerut ertăciune, şi s'au sărutat unii cu alţii şi s'au înpăcat şi s'au ertat dinnaintea Domnii Mele din Divan, cum să nu mai aibă treabă Carlomani cu moşia Lupului şi a lui Dragomir cu cetaşii lor nici cum. Şi au dat Carlomani în mâna Lupului căpt. dinnaintea Domnii Mele şi o carte ce au avut. Apoi cinstit boiariu Domnii Mele jupan Oprea Vel Agă el încă au scornit pără, zicînd înnaintea Domnii Mele în Divan cum au fost cumpărat Stanciu biv Vel Arm[aş] şi el moşie la Verneşti cu Lupul al (?) Dobromireasi şi cu Dragomir Sorescul cu cetaşii lor de la Danciu Dvor. în zilele Mihni-Vod., şi am fost făcut şi cartea Domnii Mele cu peceate pentru moşie după cartea Mihni-Vod. Iar, deacă s'au părât de faţă înnaintea Domnii Meale cu Lupul căpt. şi cu Soreştii, şi au scos Lupu căpt. la Divan cartea lui Ştefan-Vod. de pără, şi am adeverit Domna Mele cum n'au avut Stanciu Arm. şi Oprea Vel. Ag. nicio treabă în cartea lui Ştefan-Vod.,

www.dacoromanica.ro

însumi Domnia Mea din divan am zis Opri Vel Agă să dea acea carte: el au zis că nu iaste la el. Şi, de va scoate Oprea Vel Agă sau rudele lui acea carte a Domnii Mele, să nu să crează nici la un Divan la judecată, pentru că au rămas Oprea Vel Agă de judecata dinnaintea Domnii Meale.

Drept aceia i-am dat Domnia Mea însumi Lupului al Dobromireasi şi cu nepoţii lui Dragomir Sorescul şi lui Dumitru cu cetaşii lor ca să fie în pace de cătră Carlomani şi de cătră Oprea Aga şi să le fie moşie de baştină jumătate de sat din Verneşti şi ohavnică, lor şi feciorilor lor, nepoţilor şi strănepoţilor lor. Şi de nimenea să nu să clătească după zisa Domnii Meale. Iată şi mărturii punem Domnia Mea pe jupan Hrizea Vl. Ban de la Craiova i jupan Ivaşco Vl. Dvor. i jupan Grigorie Vl. Log. i jupan Radul Vl. Vist. i jupan Preda Vl. Spăt. i jupan Vasilie Vl. Stol. i jupan Buzinca Vl. Com. i jupan Bucică Vl. Pah. i jupan Constantin Vl. Post. Ispravnic Grigorie Vl. Log. Şi am scris eu Lăpădat Log. în oraşul Bucureşti.

Iun. 17, lt. 7145.

Floru ierei dasc. slov. ispisah.

* * *

Alte acte

(publicate de *N. Iorga.*)

Bîrlad, 7054 [1546], 31 Mart. Petru-Vodă, pentru Muşa, fata Crăstini, care-şi dăruieşte partea, dată mamei de tatăl Domnului, Ştefan-Vodă, la Zorileşti şi Văcăşani, unde a fost jude Frumoşelului (şi «Frumuzelul») lui Colac, Frăţilă şi Andreico, pentru 200 de zloţi tătăreşti. Pomenit Ştefan-Vodă «zis Lăcustă». Marturi: fiii, Iliaş, Ştefan şi Constantin, Huru Vornic, Borcea şi Sturdzea pîrcălabi de Hotin..., [Gang]ur, ...pîrcălab de Neamţ, Şandru şi Tomşa, pîrcălabi de Novograd, Petru Vartic, portar de Suceava.. (rupt). Matiiaş logofăt. Scrie Luca Popovici.

Slavon, pergament. Pecete atîrnată.

(Colecţia C. Argetoianu.)

*

4 Februar 7090 (1582). Petru-Vodă, fiul lui Petraşco, pentru jupaniţa Elina şi fiii, Neagoe şi Pătru Postelnic ot Văcăreşti, dîndu-li «nişte Ţigani» (Aţigani), Carasuia şi „Aţiganca“ lui, Paraschiva, şi Stoica, cu «Aţiganca» lui Stana, Ţigani de familie. A avut proces cu „călugării lui, Stelea Spat. ot Trăgovişte“ în puterea unei cărţi a lui Mihnea-Vodă. Marturi: Dumitru Vel Ban,

www.dacoromanica.ro

Mihail Vel Vor., Miroslav Vel Log., Danciul Spăt., Tudorachi Vist., Gher[ghe] (rupt), Balea Comis, Dumitru Păh., Staico Pah. Monogram, pecete ruptă.

*

Iaşi, 8 Iulie 7142 [1634]. Vasilie-Vodă întăreşte „slugei noastre Nicolaiu diac ot Bărgăoani şi cneaghinei, lui Iustina" dania de la Alexandru Iliaş, moşia cumpărată dela cneaghina Mariica a lui Gligorie Vornic, în Crăeşti (Neamţ), la „Părăul Negru", pentru o sută zece zloţi bătuţi, şi cea de la «Costantin Alăbaşea bratu, cîto biv cămăraş ot Ocna». Iscăleşte „Pă-[tra]şco Başotă Vel Logft. iscal", pe dos: Gavril Onciul. Pecete ruptă. Slavon.

(Ambele, la mine.)

*

Într'o carte de judecată din 16 Iunie 1813 se pomenesc vechile acte ale Poseştilor (Prahova) astfel: «Un zapis cu leat 7167, Fevr. 11, iscălit de un Simeon vănzătoriul ot Zeletin.., dat la mâna jupânului Dumitru Roşiul ot Star-Chiojd..., cu coprindere că i-au vândut un codru de loc din Valea Plopilor.., din Vălceaoa Plopilor până la pădure..., drept aspri gata 1.200. Şi alt zapis cu leat 7168..., iscălit tot de acel Simion vănzătorul şi spine *(sic)*: feciorii Oprii, popii din Zeletin, dat iarăşi la mâna jupânului Dimitrie Roşiul ot Star-Chiojd, cu coprindere că i-au pus zălog o bucată de loc în Valea Plopilor, din Vălceoa Plopilor spre Vălceaoa cea mică în sus până în lacul cu răchiţile şi din lac în drept până în margine, până iar în Vălceaoa Plopilor cea mare, şi au zălogit acel codru de loc drept bani gata 43 ug. unul, puindu-şi şi soroc.»

(La mine.)

*

Fie, Domne, mila ta spre noi, precum am nădăjduit şi noi întru tine; cu ajutorul lu Dumnezeu făcurăm aciasta foae de zestre a fiicii noastre Elenca de cele coprinzătoare după cum în jos arată anume; 1823, Ghenr. 16.

Rîndul hainelor:

Roche de musulin noao din bucată; roche de bazea noao; roche de fuganet noao; roche de şalon noao; roche de tulpan; roche de stambă noao; fustă noao; fermenea de postav noao înblănită cu samur; fermenea de tradidan[1] înblănită cu pacea de

[1] Drap-de-dames.

www.dacoromanica.ro

samur, scurteică de tratidan înblănită cu rîs, scurteică de şalon înblănită cu pacea, 10 cămăşi femeeşti.

Rîndul bohcealîcurilor.

2 bohcealîcuri de bumbac pentru ginere; 1 bohcealîc tot asemene, cu basmaoa de mătase pentru nuni; 1 cămaşă şi un tistemel pentru socru; 1 bariş pentru nuni; 2 barişuri pentru oglindărese, 1 bohceluţă pentru gît, 2 ecăluţe; 10 batiste de dar, 1 tistimel de condei nou.

Rîndul aşternutului.

1 saltea de cit umplută cu lînă; 1 plapumă de cit cu cerşaful ei; 3 perne de cit pentru părete; 1 saltea de lînă făcută de casă; 1 plapumă ipac asemene; 2 perne lungi umplute cu puf, cu feţele de batistă, cu vapeluri; 4 perne mici tot asemene; 1 cearşaf vărgat cu borangic.

Tacîmul mesii.

4 talere de cositor cu tacîmurile; 8 şărvete pentru masă; 1 masă vărgată cu borangic; 2 prosoape cusute; 3 peşchire lungi vărgate cu borangic.

Tacîmul dulceţii.

1 tavă de Lipscă pentru dulceaţă; 2 cupe de cleştar; 2 păhară tot asemene pentru apă; 2 păhăruţe mici pentru rachiu tot de cleştar; 1 farfurii de argint cu doao linguriţe; 1 pereche cercei de aur sfranţuzesc; 1 inel asemene, cu lumina de antică.

Tacîmul aramii.

1 căldare mare pentru rufe; 2 tingiri cu capacele lor; 1 lighean cu ibricul; 1 velinţă noao pentru pat; 1 ladă noao pentru haine, ferecată.

500 lei, adică cinci sute tocmai bani naht.

De le noi puţin şi de la milostivul Dumnezău milă, şi dau şi blagoslovenie.

Eu Jupăneasa Gana, de împreună cu fi-mè Gheorghe, în[p]linitori.

Aceste toate de mai sus ce să coprind într'acistă foae de zăstre le-am priimit de la dumneaei jupîneasa Gana, soacră-mea, şi spre încredinţare am iscălit cu punerea degetului la numele mieu: eu Nicolae plugar sin Penciu plugar din mahalaoa Boştenilor adeverez.

(Colecţia C. Argetoianu.)

* * *

www.dacoromanica.ro

Un act privitor la căpităniile supt Fanarioți.

Milst. bjiiu Io Alexandru Nicolau Suțu Vvd. i gpdr. zemli vlahisoie slugi Domnii Mele Gheorghe Căpitanului pre carele prin alegerea dumnealui cinstitului și credincios boerului Domnii Mele biv Vel Ban Grigorie Brăncoveanu, epistatului Spăthării, l-am făcut Domniia Mea căpitan la căpităniia Star-Chiojd, sud Saae, care să aibă volniciia cu această carte a Domnii Mele de a face mai sus zisa căpitănie și pă toți slujitori aceștii căpitănii zapt și să fiie următor cu toată silința și privegherea cea cuviincioasă la săvărșitul trebilor aceștii căpitănii, adecă să aibă datoriia a strejui în tot poporul căpitănii sale de oameni răi, de hoți, de tălhari, de borfași și de toți acei ce vor pricinui pagube lăcuitorilor prin satele ce să află în poporul căpitănii sale și, vericînd va simți că s'au ivit, pre unii ca aceștiia numai cât să sară cu slujitori aceștiî căpitani să-i prinză, ori cu ce mijloc va putea, și să-i arate la dumnealor ispravnici județului ca să li să facă eczamen și după orănduială să-i trimiță la dumnealui epistatul Spăthării ca să-i dea la departamentul de cremenarion. Mai sus zisul căpitan să fii cu privegherе și multă luare aminte de toți cei ce trec prin poporul aceștii căpitănii mergând și viind spre a ști cine sînt și de unde vin și unde merg, îngrijând ca să le fiie călătoriia cu liniște și nebântuită de către făcători de rele, și pă toți cei ce vor veni de la București călători streini și pă carele este orănduiala din început de a trece cu răvașe de drum de la dumnealui epistatul Spăthării să-i cerceteze după vechiul obiceiu, și pă care nu vor avea răvașe să-i poprească și să-i trimiță la dumnealui epistatul Spăthării cu înștiințare. Către aceasta să să ferească dă jafuri, dă mâncătorii, dă prăzi, ca nici el, nici slujitori căpitănii sale să nu pricinuiască la vre un lăcuitor din poporul căpitănii sale, nici să ceară căpitanu sau slujitori conace, fân, și să facă cheltueli lăcuitorilor prin sate, precum nici cai de călărie, că pentru aceia căpitanu își cere havaetul său, cari slujitori sânt scutiți. Așijderea să să ferească căpitanu și slujitori lui a nu prepune pă cinevași cu pricină de hoțiie sau gazdă de hoți fără de a fi adevărată, făcându-o întradins pentru vre-o pizmă veche sau pentru vre un enteres de dobândă nedreaptă, ca să-i ridice și să-i poarte de colo până colo, precum și la umbletele lor

www.dacoromanica.ro

să să poarte cu bună orânduială pântre lăcuitori, şi lăcuitori de omeniie fără a ocără şi a înjura sau a bate şi a căzni, că vericând să va dovedi că au urmat împotrivă, să va pedepsi cu grea pedeapsă. De a pururea să înştiinţeze la dumnealui epistatul Spăthării dă verice s'ar întâmpla şi s'ar simţi în partea locului, aflându-să cu toată purtarea dă grijă următor şi săvîrşitor fără dă cusur la toate poruncile Domnii Mele ce i să va da sau prin cărţi domneşti sau prin dumnealui epistatul Spăthării şi pă slujitori căpitănii sale să-i aibă nelipsiţi din slujbă, după orânduială, cu cai, cu arme şi cu portul lor, după poruncile ce sânt date, iar să nu-i mituiască sau să-i facă locuri, şi cu acest mijloc să-i lipsească din slujba Domnii Mele. Căci, de va urmà aşa, va fi lipsit din mila Domnii Mele. Şi pentru slujba lui să aibă a lua adetul căpitănii de la slujitori care din vechime este obicînuit, adecă căte doăzeci şi doă de parale poclonul ce să numeşte al baltacului şi căte trei zile clacă pe an, iar nu mai mult. Poruncim şi voă, slujitorilor numiti căpitănii să fiţi cu supunere şi ascultare căpitanului vostru ca să poată săvârşi poruncile Domnii Mele şi trebile căpitănii şi povăţuirile dumnealui epistatului Spăthării, căci vericare să vă arăta cu nesupunere să va pedepsi spre pilda şi altora. Într'alt chip să nu fiie; că aşa este porunca Domnii Mele. I saam receh gvdmi. 1820, Ghen. 25.

(Monogram şi pecete cu chinovar: armele ambelor ţeri.)

Vt. Logft.

După condică:

Răducanu Sărdaru. Mijloc dincoaci dă Olt, procît.

(La mine.)

* * *

Costantin-Vodă Duca lui Coste Adam pentru ce a cumpărat de la Toader Miran şi sora Frăsina, fiii lui Simion, nepoţii lui Ionaşco Miran, strănepoţii lui Dragoş Cordăşi, şi de la Ştefăniţî şi fratele Enachi, fiii lui Pricopie Lăbuş, nepoţii lui Hilohii, strănepoţii lui Negoiţă Foame, şi de la Simion Stegariul fiul Portasiei, nepot lui Simion Lăbuş, strănepot lui Negrilă Foame, şi de la Floria, fiul lui Ionaşco, nepotul lui Trifan, strănepotul lui Negrilă Foame şi al „Sărbului", şi de la Ioana, fata lui Bejan din Nărteşti, nepoata lui Bărsan, strănepoata lui Dragoş Cordeaşi şi, între alţii, de la Ion, fiul lui Iftimie Laiul, nepot „Laiului",

www.dacoromanica.ro

şi strănepot lui Negrilă Foame, la Gugeşti pe Berheciu, „de spre soare răsare", pe 20 de galbeni, cu uric de la „Ştefan-Vodă cel Bun". Tot aşa pentru ce s'a luat de la un nepot al lui Guzan, de la fiul lui „Ion Gărdii, nepotu lui Boghian", de la „Ştefan ficiorul Gărdii" şi de la „toţi nepoţii şi preastrănepoţii Zancii, ficioru Zancii celui bătrîn, nepoţii popei lui Filip şi Ganii", la Zauceşti, pe Berheciu, „mai sus de pod ce iaste în drumul cel mare", pe 40 de galbeni. A treia cumpărătură de la „Vasilachi şi Luchian, ficiorii lui Toader Mălicianu de Săseşti ... şi de la Lazor, ficiorul îi Ruginoai, şi de la răziaşii lui, Gligorie Bulancia şi Anghenici şi popa Istratie şi Vasilie şi Vărlan, ficior popei lui Hilohie, şi Ostahie şi Vasilie ziat Apostol", tot din acel sat, vîndut «dumisale Movilii *(sic)* lui Adam» cu 37 de lei. Al patrulea, de la «Stratul ficiorul lui Ţonţeiu şi de la seminţiile lui, nepot lui Dumitraşco Dzamă ziat Ghelasi», cu act de la «Dabijia-Vodă». Al cincilea de la «Anghel ce au fost Armaş» pentru a se alege la Berheciu, în drumul cel mare, la Ipoteşti, fiind-li lui şi alor săi „de spre moşul lor Nădăbaico Vornicul", supt „Radul-Vodă", cu parte din „bătrănul Stărpului", „şi în pădure, în săpături". Aduce mărturie de la Gavrilaş biv Vel Log., Ghica Vel Vor. de Ţara-de-jos, Toma de Ţara-de-sus, Andronic Vel Spăt., Costantin Ciogolea Vel Post., Ghiorghie Vel Păh., Iordachie Vel Vist., Pătraşco Ciogolea Vel Stol., Nacul Vel Comis, pentru cumpărături de la „Babà Celebì ci-au fostu Postelnic, ficiorul lui Curtu Celebì, de a lui bună voe a sa direaptă ocină şi cumpărătură ci-au avut de la părintele său Curtu Celebì, tot satul întreg Măceşianii ce săntu pe Mănjina în ţinutul Covurluiului, cu vatra satului, cu cămpu, cu apă, cu dumbravì şi cu tot vinitul, care sat i-au fost cumpărătură şi lui Curt Celebì de la toţi răzeaşii din Măceşiani, precum ne-au arătat şi uric de întăritură de la Barnovschii-Vodă şi ispisoc iarăşi de întăritură de la Barnovschii-Vodă şi ispisoc de la răpăosatul Vasilie-Vodă, de întăritură, şi ispisoc de întăritură de la răpăosatul Dabijia-Vodă şi alt ispisoc de [cum]păr. şi de rămas şi de întărituri iarăş de la răpăosatul Dabijia-Vodă. Aciastă ocină o au vândut lui Adam Moviliţă căpitanul drept o sută şi şiasedzăci şi optu de galbeni bani gata, făcându-i plată deplin. Al şaselea, de la Stratulat, «ficiorul Dragului şi a Mădălinii, nepotu lui Frăţiman de Puţani», vîndută «lui Coste Adam şi frăţine său Mo-

www.dacoromanica.ro

vilii» cu 7 galbeni. Al şaptelea de la „ficiorii lui Ciolan izbaşii“ cu mărturie de la „Ion Tălăbîscul ci-au fost logofet al doilia“, măsurat «cu fune de cincidzăci de stînjini». «Pre la lacul plopului, unde să înpreună hotarul satului cu hotarul tărgului Tecuciului şi cu a Bîrlădeanilor», apoi „unde să chiamă ţarina Găunoasa şi ce iaste la valea ţarinii“, „din hotarul Cleanilor pănî în hotariul tărgului Tecuciului, unde să înpreună la locul plopului“ („însă vatra satului înpărţito *(sic)* şi tufele“). Al şaptelea pentru Ţigani, „precum s'au învoit ei fraţii în de sine de ş'au înpărţit a' lor direpţi şerbi ţigani“: „Radul, ficiorul Margului.., Andronachie şi cu soru-sa Măriia, nepoţii Radului, strănepoţi Margului, şi Gheana şi cu soru-sa Aftiniia..., şi Toma, ficiorul Drăguţii, fiatei Margului, nepot Radul, de soră şi cu toţi ficiorii lui, Polina şi cu soru-sa Trufimía şi Iana cu ficiorul ei Vasilie.... Aciastă Ţigancă Iana au fost înpreună cu Iosip şi cu fraţii săi ficiorii lui Huiduman, scoţîndu-o din foameţi Coste Adam şi pentru dănsa avut-au şi pîră cu Iosip... Şi Măriia, fata lui Ştefan Urdoare..., carii aceştea ce scriu mai sus anume Ţigani sintu toţi ficiori şi nepoţi şi strănepoţi Margului din uric de daanie şi de miluire de la răpăosatul Alixandru Iliiaşi-Vodă, ce au dat danie lui Adam Moviliţei căpitanul... Vasilca, Ţiganca Margului... : aciasta iaste fată Savei Ţiganului, caria iaste direaptî şarbî ţigancă de moşie din uric de întăritură de la Barnovschie-Vodă ..Şi Vărvara Ţiganca lui Ştefan Urdoare.., fată Mărinii..., pre carea o au ţinut-o Grămocea ...Şi Sanda, fata Chireanii nepoata lui Miron Ţiganul, carea o au cumpărat Dabijia Adam şi cu fraţii săi de la Mărica Ţăntoae... drept treidzăci de galbeni bani gata... Şi de iznoavî s'au sculat Rusul, ficiorul Fanei, nepot căpitanului Rusului, şi s'au părît cu Coste Adam pentru acia Ţigancă... Şi al doile rănd iarăşi au mai dat pre dănsa doisprădzeace galbeni bani gata (zapis al lui Bogdan Hatmanul, şi alţi „boiari de curte“). «Şi Ulina, fata lui Vasilie, nepoata lui Ştefan Ţiganul, şi cu toţi ficiorii ei, anume Irina .. şi... Ioana şi Dudău, fratele lor... Care Ţigancă iaste din moşu-său Ştefan, pre carele l-a scos Adam căpitanul de la Tătari din robie şi au avut şi părî Adam căpitanul pentru Ştefan cu Bărsan ci-au fost Vornic la răposatul Vasilie-Vodă, şi drease pe Ţigani n'a avut Bărsan, şi l-au dat rămas pe Bărsan, precum arată şi carte de rămas

www.dacoromanica.ro

de la Vasilie-Vodă... şi iarăş zapis de întăritură de la răpăosatul Io Costantin Cantemir-Vodă. Şi Gligorie cu soru-sa Frumoasa..., ficiorii Duşii, nepoţi Leahului, strănepoţi lui Cărlan, preastrănepoţi Duşei celui bătrîn... Şi Vasilachii, ficiorul Ticului... Şi Onofrei ...şi cu sora lor Portasie..., direptiserbi Ţigani Tofainei i (*sic*) featei Păharnicului Dabijii» (zapis de la Costîn Postelnicul)... Danie lui Coste de la Alixandru Chiriecel Vornicul de Poartă şi de la giupăneasa lui Iftinca, fata Aniţei, nepoata Nastasii, strănepoata Dabijii Păharnicul.»—Marturi: Vasilie Costachie Vel Vor. de Ţara-de-jos, Mitrea de Ţara-de-sus, Neculaiu Costîn Hatman, Iorga Vel Post., Vasilaşco Catacozinò Vel Spăt., Antiohi Jora Vel Ceaşnic, Mavrodin Vel Vist., Iordachie Catacozinò Vel Stol., Ştefan Cerchez Vel Com.—Tudosie Dubău Vel Cag.

(Colecţia C. Argetoianu.)

7203 [1695], 1-iu Februar.
Iscălesc Tudose Dubă şi Andronic pisarul.
Pergament. Pecete falşă, cu şnur roşu.

† Io Grigorie Ghica Voevod, bojiiu mlstiiu gspdar zemli moldavscoi facem ştire cu aciastă carte a Domnii Meale precum s'au părăt de faţă Mardari mataragiul cu preutul Lupaşco de la biserică de spre gspjda, [cu privire la] o vie de la Vale Adâncă, pe locul Cetăţui, de la o soră a preutului Lupaşco, care vie i-au fost rămas suru-sa de la soţul său preutul Vasile, ficiorul popei Badiului, şi, murindu-i preutul şi rămăind ia o femeie săracă, neputând să lucreză vie, au scos vie la vânzare şi au vândut o lui Leondari cu voe frăţine-său popa Lupaşco, şi cu voe preutului Coste, fiii din frate soţului ei, şi cu voe lui Simion Cheşco uricariul, fiindu cumnatu soţului său şi fiind şi ogrădaş acolo, având vie de la părinţi, şi l-au priimit toţi fraţii. Şi el au cumpărat vie ş'a dat şi banii şi i-au făcut şi zapisu şi pe urmă peste o lună de zăle s'au sculat popa Lupaşco şi i-au întors banii lui Leondare, zicându-i că a lua o el, fiind aţături cu viile lui şi a ţinè-o el. Şi Leondare-încă l-au lăsat. Iar pe urmă s'au sculat popa Lupaşco, ş'au vândut unui ţăran, unui strein carele nu este nici niamu, nici ogrădaş, şi, aflându Leondare, au cerut giudecata cu popa Lupaşco şi s'au orânduit cu giudecata la cinstitu şi credincios boeriul nostru dumn[ea]lui Sandul Sturzea Vel Logf., la care stând faţă cu popa Lupaşco şi

www.dacoromanica.ro

luîndu-l[e] sama, aşè i-au giudecat, de vremea că niamul celui cu vie au priimit pe Leondari să cumpere şi au cumpărat şi pe urmă popa Lupaşco i-au luat vie şi n'au ţinut-o el ş'au vândut unui om strein, pe carele nici niamul nu-l priimeşte, s'au giudecat să întoarcă Leondari banii acelui ţăran ci-a dat pe vie şi să ţie el vie cum au cumpărat întâi, şi de aciastă pără să nu să mai părască peste carte Domnii Mele. U Iaşi, lt. 7247, (1739), Mart 6.

Sturdzea Vel Logĭtu.»

Pecete cu chinovar, armele ambelor ţeri.

(Ibid.)

* * *

Făcut-am scrisoarea aciasta la mâna dumisale cuscrului mieu namesnicul Dumitraşco Lasănovici ot Boencic precum să să ştiia că am făcut tocmală pentru moşiia dumisale Cruhicul ot Ţănutu Hotinului pe anul acesta de la Sint-Pietru şi până la alt Sint-Pietru, ca să-mi iau tot venitul obicĭnuit pe anul acesta dintr'o moară : orândă, dijmă din păine şi din făn şi adetiul de la săteni şi din cămpu, drept cincizăci de lei, din care am dat acmù zece ruble, iar doizăci ruble să-i dau la Săntă-Măriia Mică, şi la Sint-Pietru să dau iarăş moşiia dumisale la Săntă-Măriia, şi pentru credinţă am iscălit. Lt. 1772, luni 20 d.

Andrei Daşchevici pisar ot canţileriia Hotinul.

† Trei ruble am mai dat dumisale şi am mai rămas cu şeptesprezece ruble. Andrei pisar ot Hotin.

(Colecţie particulară.)

* * *

Documente Dîmboviţene.

[In unele sate de moşneni se păstrează şi astăzi numeroase documente. Aceste preţioase rămăşiţe ale vremilor trecute aduc multă lumină asupra traiului strămoşilor noştri. Dintr'însele se poate vedea lupta dusă de moşneni pentru păstrarea proprietăţii lor, ameninţată adese ori de *„împresurarea"* sau cotropirea boierilor atot puternici, multe obiceiuri din trecut, precum şi chipul în care se făceau aşezările de săteni, în satele de munte.

In partea de Nord-Vest a judeţului Dîmboviţa se află comuna de moşneni Gemenea, numită în trecut *Gemenele*[1]. Sătenii din

[1] In 1621 se pomeneşte de Stan „vătaful de Gemenile" *(Dragoslavele* de C. R. Codin şi preotul I. Răuţescu, p. 35).

www.dacoromanica.ro

această comună păstrează încă documente din care se poate vedea lupta dusă de strămoşii lor, în secolul al XVIII-lea, pentru stăpînirea şi hotărnicia proprietăţilor ce aveau.

Jupăneasa Safta Negoiasca, soţia lui Pană Negoescu [1] şi Despa Drăgoiasca dăruiseră mănăstirilor Sfîntul Gheorghe [2] şi Radu-Vodă [3] părţile lor din acea comună, Gemenele. A trebuit multă stăruinţă şi neîncetate plîngeri la Divan, în soroc aproape de o jumătate de veac, ca sătenii moşneni să-şi poată păstra locurile lor, aşa cum le stăpîniseră din moşi-strămoşi.

La început au fost în satul Gemenele numai trei moşi. Un singur moş a rămas întreg al sătenilor, iar în ceilalţi doi moşi, după dania jupăneselor amintite mai sus, aveau parte şi sătenii cari nu-şi vînduseră părţile, precum şi mănăstirile Sfîntul Gheorghe şi Radu-Vodă.

Documentele originale ale moşnenilor gemeneni nu se ştie ce s'au făcut. Se păstrează însă cópii autentice de pe dînsele, scrise tot cu litere chirilice. Toate sînt atestate de presidentul judecătoriei judeţului Dîmboviţa în ziua de 26 Iunie 1837. Copiile acestea sînt bine conservate, astfel că s'au putut ceti în întregime. Cel mai vechiu document are data de 22 Martie 1755. Cuprinsul său este următorul:]

Mlstiiu bj. iiu Io Costandin Mihail Gehan Racoviţă Vvd i gpd. pisah gdvmi la credincioşii boeri ai Domniei Mele Costandin Florescu biv Vel Pah., ispravnicu Dîm[boviţii], i credincioşii boerii Domniei Mele Nicolae Ştirbeiu i Ianache biv Vel Şăt., ispravnic sud Muscel, i Costandin Lipoveanul, vă facem în ştire că la Domnia Mea a fost dat jalbă cuviosul chir Antim igumenul dela Sfîntul Gheorghe, cum că, avînd mănăstirea parte de moşie în hotarul Gemenile sud Dîmboviţa, dată danie de răposata jupăneasa Safta Negoiasca, atît partea ei ce au avut-o de zestre, cît şi cumpărăturile ce au rămas dela boerul dumneaei răposatul Pană Negoescu Vel Log., din care hotar de moşie vrînd igumenul să aleagă partea mănăstirii deosibit, la leat 7255, au fost luat igumenul 12 boeri hotarnici şi, mergînd acolo în faţa locului, ar fi deosebit ale fieştecăruia părţi de moşie, după scrisorile ce au avut, dîndu-le hotărnicii şi cărţi de alegere. În care vreme trăind şi Costandin Vărzaru şi zicînd că are şi el

[1] Despre Pană Negoescu, Vel Logofăt, vezi între altele şi „Istoria Bisericii Românești" de N. Iorga, II, p. 63.

[2] Inchinată Sfîntului Mormînt, *ibid.*, p. 60.

[3] Inchinată Ivirului, *ibid.*, p. 62.

www.dacoromanica.ro

parte în numitul hotar, nu s'au odihnit pă acea hotărnicie şi au venit de au dat jalbă la Domnia Sa răposatul Grigore-Vodă, şi au rădicat 24 de boeri hotarnici şi, mergînd de au hotărît al doilea, nici pe acea hotărnicie nu s'au odihnit Costandin Vărzaru şi au venit aici de s'au judecat de faţă cu igumenul înnaintea Domniei Sale răposatului Grigorie-Vodă, unde neputînd să le hotărască judecata de aici din Divan, au fost orînduit 2 boeri, pă lanache Halepliul, fiind Vel Vornic Tîrgovişţii, şi pă lanache [1] Pit[ar] Giurgiu, fiind ispravnic ot sud Muscel, ca de iznoavă să meargă acolo în faţa locului la moşie şi, după scrisorile ce va avea fieştecarele, să le aleagă părţile.

Dar numiţii boeri, neştiind orînduiala moşiilor cum să hotărăsc, n'au făcut niciun fel de hotărnicie, nici au dat carte de adeverinţă, după cum este obiceiul hotarnicilor, fără numai au făcut moşia tot delniţe. La care igumenul văzîndu-şi nedreptatea, nu s'au suferit şi au jăluit şi Domniei Sale Matei-Vodă, cerînd pe Costandin Vărzaru să se judece faţă la Divan. După a căruia jalbă Domnia Sa au şi trimis de au adus pă Vărzaru aici, dar, pănă a nu eşi la Divan să se judece, s'au întîmplat de au murit Vărzaru şi, eşind în locu-i Ilinca, fămeia Vărzarului, le-au cercetat dumnealor veliţii boeri pricina şi, neputînd într'alt chip să hotărască, au găsit cu cale ca iarăşi acolo în faţa locului să se orînduiască 24 de boeri pămînteni şi aceia să cerceteze şi, după hotărîrea dumnealor veliţilor boeri ce s'au făcut prin carte, s'au şi orînduit hotarnici de dumnealui Matei-Vodă. Dar, întîmplîndu să schimbarea Domniei, au rămas de nu s'au [2]...., şi, tocmai acum în zilele Domniei Mele făcîndu-se carte de iznoavă cu portărel, au mers 24 de boeri în faţa locului şi, hotărînd moşia, o au şi înpietrit, dînd fieşcăruia partea ce s'au dovedit că au avut, atît mănăstirea dania, cît şi cumpărătorilor ce li s'au venit; şi moşnenilor la cîţi s'au dovedit, iarăşi li s'au dat fieştecăruia partea ce li s'au cuvenit la hotărnicie, după cum mai pe larg toată alegerea şi hotărnicia arată prin cartea a 24 de boeri hotarnici ce este dată la mîna igumenului [3].

Dar, acum, neodihnindu-să popa Oprea [4] i Radu Vîrcescu, Stanciu Oncescu i Oprea Oncescu i Ion pîrcălabul i Diicu Vraciu, s'au sculat de au venit aici la Divan şi, dînd jalbă la Domnia Mea, i-am orînduit la dumnealor veliţii boeri şi, cu vechilul mănăstirii ieşind înaintea dumnealor, şi iarăşi cercetîndu-le pricina, au cetit cartea de hotărnicie a 24 de boeri şi, după cum

[1] D. D. Băjan, în „Documente Cîmpulungene" (p. 73), îl trece cu numele Iane. Acest Iane Giurgiu a fost ispravnic la Muscel din 1748 la 1752.

[2] Urmează un cuvînt ce nu se poate desciira, lipsind cîteva litere.

[3] In text nu se începe dela capăt. De altminteri întreg documentul este scris neîntrerupt. Noi am făcut două aliniate pentru ca cetirea să nu fie aşa de obositoare.

[4] Familia aceasta a dat satului Gemenea mai mulţi preoţi.

www.dacoromanica.ro

scrie cartea dă hotărnicie, s'au cunoscut că acei boeri au urmat după hotărîrea ce s'au făcut la Divan de au hotărît moşia numai aceşti mai sus numiţi moşneni zicînd că hotărnicia. Nu este bună, pentru că nu le-au dat partea lor cîtă au de moştenire şi de cumpărătoare, şi le-au dat mai cîte puţină şi încă la trei dintr'aceştia nu le-au dat nimic, şi zic ei că se vor putea adevăra acolo în faţa locului că au moşie mai multă în hotaru Gemenile, într'alt chip neputîndu-să face hotărîrea, le-au zis dumnealor veliţii boeri că, de se pot încrede că hotărnicia a 24 de boeri nu este bună, pentru căci n'ar fi urmat după hotărîrea Divanului şi după dreptate, să dea fieşcăruia partea ce i s'ar fi cuvenit pă deplin, să ridice ei 48 de boeri, însă 24 cei ce au fost mai înnainte şi încă alţi 24, şi să ştie ei că, de va rămînea hotărnicia acelor 24 de boeri dintîi bună şi cu dreptate făcută, vor da ei toată cheltuiala boerilor hotarnici şi a portărelului, iar, dă se va alege hotărnicia rea, va da mănăstirea cheltuiala. Şi aşa ei singuri au primit.

Pentru care iată că pe dumneavoastră ce mai sus sînteţi numiţi v'am orînduit Domnia Mea drept 24 de boeri şi, împreună cu cei dintîi 24 de boeri, s'au făcut 48 de boeri, dinpreună cu sluga domniei mele Radul Vel Post. Deci, cînd va fi la zi şi la soroc, să vă sculaţi să mergeţi la mai sus numita moşie în faţa locului, şi întîi să cereţi scrisori şi zapise sau alte cărţi ce vor fi avînd fieşcare, şi, după ce veţi ceti toate scrisorile ale tuturor, să luaţi înţelegere şi foarte cu amăruntul să luaţi seama şi după trăsurile şi hotarele ce au pus acei 24 de boeri să vedeţi, sînt bune şi urmat-au după hotărîrea ce s'au făcut dela Divan, şi celor ce s'au dovedit că au părţi de moşie, datu-le-au, au nu le-au dat, şi aşa, după cercetarea ce veţi face, cunoscînd hotărnicia acelor 24 de boeri că este bună, să întăriţi şi dumneavoastră, iar, cîtuşi de cît veţi cunoaşte că au cu voe veghiată, au cu greşală s'au făcut nedreptate, de iznoavă dumneavoastră de acolea înnainte să vă apucaţi să faceţi acea hotărnicie şi iarăşi după hotărîrea Divanului ce s'au făcut prin carte să urmaţi, nefăcînd hatîr sau voe veghiată la nimeni. Şi dumneavoastră veţi da deosebite cărţi la mîna fieşcăruia, ca să ştie cine ce să stăpînească, Tolico pisah gdvmi.

Marte 22, 1755.

Io Costandin Mihai Gehan [1] Racoviţă Vvd.« Pec. gspod.

[Urmează atestarea că s'au cetit din cuvînt în cuvînt după cel adevărat şi s'au găsit întocmai.]

[1] Pretutindenea e trecut în document Gehan, nu Cehan.

* * *

www.dacoromanica.ro

[In acelaşi an, 1755, Noiemvre, boierii înfăţişează Domnului resultatul cercetării ce au făcut, în felul următor:]

Prea-înnălţate Doamne. După luminata poruncă a Innălţimii Tale, am cercetat pricina ce au popa Oprea, i Radu, i Gheorghe, i Stanciul Oncescu, i Diicul, i Ion Pîrcălabul şi cetaşii lor moşneni de la Gemenile, sud Dîmboviţa cu igumenul mănăstirii Sfîntu-Gheorghie, pentru moşia de munte Gemenile de acolo şi, cetind toate scrisorile mînăstirii şi cărţile de hotărnicie ce le are, s'au văzut că acei 24 de boeri hotarnici au urmat la hotărnicia judecăţii cu hotărîrea ce s'au fost făcut din Divan. Numai acea hotărîre din Divan cu greşală s'au fost făcut, căci nu li se fusese poruncit să facă moşia masă şi să dea mînăstirii tot de-o parte şi moşnenilor de altă parte. Dar moşiile de munte nu se aseamănă cu moşiile de cîmpu, ca să se facă masă la hotărnicie, fiindcă iaste munte şi nu iaste moşia de o potrivă cu cea de cîmpu şi, din început, de la strămoşi, care unde au găsit cîte un loc de casă, acolo şi-au făcut casă şi la alt loc au curat pădurea şi şi-au făcut livezi de fîn, de pomi sau loc de hrană, şi iar moşia într'acest loc asemenea şi au făcut. Şi aşa, din început, care unde au coprins, acolo au stăpînit; iar moşia de pădure, fiind de o potrivă, stăpînesc de-avalma, luîndu-şi fiecare partea după delniţile ce au şi cu toţii să odihnesc.

Şi, de vreme ce unii din moşneni şi-au vîndut părţile lor de moşie la răposatul Pană Negoescu biv Vel Log. şi la alţii, de la care boiari are mînăstirea Sfîntu-Gheorghe danie, această moşie ce o caută, noi, Măria Ta, aşa găsim cu cale, ca hotărnicia acelor 24 de boiari să rămîie jos şi de iznoavă să se facă luminata carte a Măriei Tale la dumnealor ispravnic de judeţ şi la alţi boeri, cu care să se facă iarăşi 24 de boeri şi să meargă în faţa locului la acea numită moşie, să cerceteze şi să adevereze delniţile fieşcăruia şi căminurile şi locurile, curăturile prin mărturisanie de oameni bătrîni şi prin carte de blestem, pe unde au stăpînit jupîneasa Safta Negoiasca şi jupîneasa Despa Drăgoiasca, livezi, curături, căminuri şi moşie, partea lor, care s'a dat danie mînăstirii, şi pe acolo să dea şi acum şi să stăpînească căminurile, livezile, curăturile înfundate. Aşijderea şi megiaşii moşneni iarăşi asemenea să-şi stăpînească livezile, curăturile, căminurile înfundate, precum s'au stăpînit de la moşi-strămoşi înfundate. Iar, cînd vor putea acei 24 de boeri să-i aşeze, ca să dea din curăturile şi livezile mînăstirii ce vor cădea pă partea dă moşie a moşnenilor schimbu megiaşilor pentru curăturile, livezile moşnenilor ce vor cădea pă partea de moşie a mînăstirii, curătură pentru curătură şi pomi pentru pomi, ca să nu mai aibă a stăpîni unul în moşia altuia, bine; iar, neputîndu aşăzà într'acestaş chip schimbu, atunci să-şi stăpînească fieştecare locurile lor înfundate, însă căminuri, livezi, cu-

www.dacoromanica.ro

rături vechi, ce au avut fieştecare făcute mai dănainte pre cînd stăpîneă jupîneasa Safta şi Despa Drăgoiasca. Iar, de atunci încoace dă să va dovedì cum că vre unii din moşneni au deschis căminuri, sau au făcut curătură, sau livezi de pomi, pe delniţele mînăstirii, aceia să fie lipsiţi, şi curăturile acestea şi livedea ce vor fi făcut ei de atunci încoace sărămîie supt stăpînirea mînăstirii, dînd foi de adeverinţă la mîna fieştecăruia, ca să ştie care cîte delniţe are şi pe unde să-şi stăpînească căminurile, livezile, curăturile, ca să fie şi o parte şi alta odihniţi. Noi aşa găsim cu cale ca să poată lipsi şi pricinile lor de la mijloc; iar cea desăvîrşit hotărîre la Măria Ta.

Noemvrie 24, 1755.

Costandin Vel Vor[nic], Costandin Vel Ban, Dumitraşco Vel Log., Costandin Vel Clucer.

[Domnul pune de-asupra raportului boierilor următoarea hotărîre:]

Io Costandin Mihai Cehan] Rac[oviţă] Vvd. i gpdr. zemle vlahiscoe. Aceeastă cercetare a dumnealor veliţilor boieri o am cetit şi Domnia Mea şi, cunoscînd-o că este cu cale făcută, o am întărit şi Domnia Mea ca într'acestaş chip să se urmeze. Tolico pisah gdvmi.

1755, Noemvrie 26.

(Locul sigiliului.)

[Judecata dintre moşnenii gemeneni şi egumenul mănăstirii Sfîntu-Gheorghe ajunge şi înnaintea Mitropolitului Filaret al Ungrovlahiei, care dă la 24 Maiu 1756 următoarea carte de judecată:]

Avut-au de faţă înnaintea noastră judecată popa Oprea cu cetaşii lui, moşnenii gemeneni, sud Damboviţa, cu epitropul sfintei mînăstiri a Sfîntului Gheorghe, Samuil, pentru o moşie din Gemenile, care au fost a dumneaei jupînesii Saftii Negoiaschi şi o au dat-o danie la sfînta mînăstire, care acea moşie fiind de munte, n'au fost hotărîtă, ci-şi ţinea fieştecare delniţele, căminurile şi livezile lor. Iar, cînd au fost în zilele Măriei Sale răposatului Grigorie-Vodă, au fost dat igumenul Antîm jalbă la Măria Sa, şi Măria Sa au fost orînduit prin carte la dumnealui Halepliu, fiind vornic za Tîrgovişte, i la dumnealui Ene biv Vel Pitar, ispravnic sud Muscel, ca să strîngă 24 de boeri hotarnici şi să meargă să aleagă moşia mînăstirii de o parte, să o facă masă, să o dea mînăstirii şi moşnenilor de altă parte. Care, mergînd acolo din poruncă, aşa au făcut. Dar popa Oprea, cu cetaşii lui, nu s'au odihnit şi au dat jalbă la Măria Sa Costandin Racoviţă Vvd. şi Măria Sa au orînduit prin cartea Măriei Sale pă dumnealui Costandin Florescu biv Vel Pah. i pă dumnealui Neculae Ştirbeiu i Enache biv Vel Şătr.,

www.dacoromanica.ro

care era atunci la Tîrgovişte, ca să cerceteze cu amăruntul de pricina moşiei şi, strîngîndu-să dumnealor la un loc, au cetit toate scrisorile şi zapisele moşiei şi cărţile de hotărnicie ale mînăstirii. S'au văzut şi s'au cunoscut de dumnealor că acei 24 de boieri hotarnici au urmat la hotărnicie după porunca ce au avut de la Măria Sa răposatul Grigore Vvd., iar hotărnicia cu greşală s'au făcut, căci se făcuse moşia masă mînăstirii, dar moşiile de munte nu se asamănă cu moşiile de cîmpu, şi d n început, de la strămoşi, care unde au găsit cîte un loc de casă, acolo şi-au făcut casă, şi unde au curat pădure, acolo au avut livezi de fîn şi de pomi şi loc de hrană, precum pretutindenea moşiile de munte într'acelaş chip să urmează. Şi aşa au găsit cu cale ca de iznoavă să meargă alţi 24 de boieri hotarnici ca să aleagă moşia, delniţele, căminurile şi locurile, prin mărturisanie de oameni bătrîni, prin carte de blestem, pe unde au stăpînit jupîneasa Safta Negoiasca şi jupîneasa Despa Drăgoiasca, pe acolo să o dea mînăstirii Sfîntu-Gheorghe şi acum, ca să o stăpînească înfundată. Aşijderea şi megiaşilor, după cum au stăpînit mai nainte de la moşi, de la strămoşi, tot într'acestaş chip să le dea moşie, livezile, căminurile şi curăturile înfundate. Deci noi, căutînd toate cărţile acelea, am văzut că şi dumnealor boierii mari tot într'acestaş chip au găsit cu cale şi cu dreptate a să face, adică dumnealui Costandin Vel Vor[nic] i dumnealui Costandin Vel Ban, i dumnealui Dumitraşco Vel Log., i dumnealui Costandin Vel Clucer, care carte o au întărit şi Măria Sa Costandin Racoviţă Vvd. Pentru aceia dar şi noi aşa am găsit cu cale şi cu dreptate ca hotărnicia cea dintăiu, din zilele Măriei Sale Grigore Vvd. să rămîe, de vreme că nu este făcută după cum să cade. Şi, precum s'au hotărît de al doilea rînd, aşa am hotărît şi noi, să-şi ia igumenul mînăstirii Sfîntu-Gheorghe 24 de boieri hotarnici şi să meargă în faţa locului şi să-şi hotărască moşia prin carte de blestem: după cum va fi stăpînit jupîneasa Safta Negoiasca şi Despa Drăgoiasca, aşa să stăpînească şi mînăstirea, fiind dată danie de dumnealor. Aşijderea şi moşnenii iarăş într'acelaş chip să urmeze, dînd cartea noastră la mîna lui popa O,rea cu cetaşii lui de judecată. I aceasta.

Maiu 24, 1756.

Filaret al Ungrovlahiei[1].

[Judecata dintre moşnenii gemeneni şi egumenul mănăstirii Sfîntu-Gheorghe, nu se stinge răpede. Ea durează încă şi în 1780, după cum se poate vedea din cele de mai jos :]

Prea-înnălţate Doamne,

Din luminata porunca Innălţimii Tale vătaful de copii de

[1] Mitropolitul Filaret Michalitzi, de neam grec, ca şi predecesorul său Neofit, păstoreşte între 1754 şi 1760.

www.dacoromanica.ro

Divan au adus la judecată înnaintea noastră pă Tudorache Căpzi, vechil de spre partea părintelui igumenului sfintei mînăstiri Sfîntul Gheorghie cel Nou, cu jalba ce au jăluit Înnălţimii Tale numitul igumen pentru Radu Vărzaru i Bratu i Proca i Radu Vîrcescu cu cetaşii lor din satul Gemenile sud Dîmboviţa, zicînd că, avînd sfînta mînăstire moşie acolo de danie de la răposata Safta Negoiasca Logofeteasa şi de la răposata Despa Drăgoiasca, pă care o are şi hotărîtă cu trei hotărnicii, şi mai sus numiţii moşneni au împresurat-o, şi zice că ei între ei s'au pus de au stricat hotărnicia şi au împărţit moşia mai toată şi şi-au pus şi pietre tot ei, arătîndu-ne numitul vechil şi o hotărnicie cu l[ea]t 1754, Apr. 16, de sînt ani 26 de la hotărnicia acelei moşii. Faţă fiind Radu Vărzaru, i Bratul, i Proca, Radu Vîrcescu înnaintea noastră, s'au întrebat ce au să răspundă la aceasta, şi ne arătară o anaforă a dumnealor răposaţilor veliţilor boieri după acea vreme, cu l[ea]t 1755, Noiemvre, cu un an mai în urma acei hotărnicii, ce ne-au arătat vechilul igumenului, cu care o aneriseşte pă acea hotărnicie a 24 de boieri, arătînd că s'au făcut greşeală la hotărnicie, iscăliţi fiind în anaforă răposatul Costandin Dudescu Vel Vor., i răposatul Costandin Creţulescu Vel. Ban, i răposatul Dumitraşco Racoviţă Vel Log., şi răposatul Costandin Cîndescu Vel Clucer, şi întărită de Costandin-Vodă Gehan, întru care scrie că, după porunca Măriei Sale, au cercetat pricinile ce au avut popa Oprea i Radul i Gheorghe i Stanciu Oncescu i Dinul i Ion Pîrcălabul şi cu cetaşii lor moşnenii de la Gemenile sud Dîmboviţa cu igumenul sfintei mînăstiri Sfîntul Gheorghie pentru moşia de munte Gemenile de acolo, şi zice că, cetind dumnealor toate scrisorile mînăstirii şi cărţile de hotărnicie ce au arătat, arată că s'au văzut că acei 24 de boieri hotarnici ce să cuprind în cartea dă hotărnicie pe care o văzurăm la mîna numitului vechil au urmat la hotărnicie după judecata ce s'au făcut cu hotărîre din Divan, care acea hotărîre din Divan arată că s'au fost făcut cu greşală, căci li se fusese poruncit să facă moşia masă şi să dea mînăstirii tot de o parte şi moşnenilor de altă parte. Dar, fiindcă moşiile de munte nu se aseamănă cu moşiile de cîmp, ca să se poată să se facă masă, fiindcă este munte şi nu este moşia tot de o potrivă, şi din început, de la strămoşi care unde au găsit cîte un loc de casă, acolo şi-au făcut casă şi la alt loc au curat pădure şi şi-au făcut livezi de fîn, de pomi sau loc de hrană, şi alt moşnean într'alt loc asemenea şi-au făcut, care aşa dintru început, care unde au cuprins, acolo au şi stăpînit, iar moşia de pădure, fiind tot de o potrivă, se stăpînia de-a valma, luîndu-şi fiecare parte după delniţile ce aveau, şi cu toţi se odihniau, şi zice că, de vreme ce unii din moşneni şi-au fost vîndut părţile lor de moşie la răposatul Pană Negoescu biv Vel Log. şi la alţii; de la care bo-

www.dacoromanica.ro

ieri are mînăstirea Sfîntu Gheorghe această moşie ce o caută, arată într'acea anaforă că au găsit cu cale ca hotărnicia acelor 24 de boieri să rămîie jos şi de iznoavă să se facă cartea Măriei Sale răpos[atului] Costandin Vodă Cihan către ispravnicii de judeţ şi la alţi boieri, să meargă în faţa locului la acea numită moşie, ca să cerceteze şi să adevereze delniţa fieştecăruia şi căminurile şi locurile, curăturile, prin mărturisanie de oameni bătrîni şi prin carte de blestem pă unde au stăpînit jupîneasa Negoiasca şi jupîneasa Despa Drăgoiasca, livezi, curături, căminuri şi moşie partea lor, care s'au dat danie sfintei mînăstiri Sfîntul Gheorghie, şi pe acolo să dea şi acum şi să stăpînească căminurile, livezile, curăturile înfundate precum s'au stăpînit de la moşi-strămoşi, înfundate. Iar, cînd ar fi putut acei 24 de boieri să-i aşeze ca să dea din curăturile şi livezile mănăstirii ce vor cădea pe partea de moşie, a moşnenilor schimb megiaşilor pentru curăturile şi livezile moşnenilor ce vor cădea pă partea dă moşie a mînăstirii, curătură pentru curătură, pomi pentru pomi, ca să nu mai aibă a stăpînì unul în moşia altuia, bine ; iar, neputînd aşeza într'acestaş chip cu schimb, atunci să-şi stăpînească fieştecare locurile lor înfundate, însă: cîmpuri, livezi, curături vechi, ce au avut fieştecarele făcute mai dinainte, pe cînd stăpînià jupîneasa Safta şi Despa Drăgoiasca ; iar, de atunci şi pînă la cercetarea răposaţilor veliţilor boieri de să va dovedì cum că vre unii din moşneni au deschis cămin nou, sau au făcut curătură sau livezi de pomi pă delniţile mănăstirii, aceia să fie lipsiţi, şi curătura aceia şi livedea ce vor fi făcut ei de atunci încoace, să rămîe supt stăpînirea mînăstirii, dîndu-le şi foi de adeverinţă la mîna fieştecăruia, ca să ştie care cîte delniţi are şi pe unde să-şi stăpînească căminurile, livezile, curăturile, şi să fie şi o, parte şi alta odihniţi, şi să lipsească şi pricinile de la mijloc. Care anaforă o văzurăm întărită de Măria Sa Costandin-Vodă Gehan cu hotărîre, cunoscîndu-să făcută cu cale şi după dreptate, ca după cum scrie mai sus să să urmeze. După care anaforă răspunseră mai sus numiţii pîrîţi cum că atît mai dinainte, din vechime, de la moş'-strămoşii lor, cît şi de atunci şi pînă acum de la acea cercetare a dumnealor răposaţilor veliţilor boeri, tot într'acestaş chip şi-au stăpînit căminurile, livezile, curăturile şi locurile înfundate, fieştecare cu bună pace şi nesupăraţi de nimeni pînă acum, iar nu după hotărnicia acelor 24 de boeri.

Ne mai arăta numiţii moşneni o carte de judecată a Prea Sfinţiei Sale răposatului părintelui Mitropolit Filaret, cu leat 1756, cu un an mai în urma anaforalii veliţilor boeri, ce-au avut al doilea judecată înnaintea Prea Sfinţiei Sale, cu epitropul sfintei mănăstiri a Sfîntului Gheorghe, Samuil, tot pentru această moşie şi să văzu că scrie a să urmà tot după hotărîrea ce

www.dacoromanica.ro

au făcut răposaţii veliţii boieri, fiind după dreptate. Care şi noi după cercetarea ce făcurăm acum, şi ne mai avînd numitul igumen prin mai sus numitul vechil alte dovezi, cărţi şi scrisori mai în urma aceştii anaforale şi a cărţii de judecată a Prea Sfinţiei Sale răposatului părintelui Vlădichii Filaret ce au fost Mitropolit, de altă cercetare şi judecată de atunci încoace, ca să aneriseascâ acea hotărîre a răposaţilor veliţilor boieri, nici au stăpînit igumenul după acea hotărnicie nici de cum pînă acum, şi pîrîţilor ce să numesc mai sus: Radu Vărzaru, Bratu, Proca şi Radului Vărcescu cu cetaşii lor, le-au fost stăpînirea nestrămutată pînă acum, tot după cum să coprinde în anaforaua răposaţilor veliţilor boieri, asemenea găsim şi noi cu cale a le fi stăpînirea cu bună pace şi de acum înnainte, după cum le-a fost din vechime, cu bună pace de către igumenul sfintei mănăstiri a Sfîntului Gheorghie, şi igumenul să-şi stăpînească dania ce are de la Safta Negoiasca şi dela Despa Drăgoiasca după zapisele şi scrisorile ce va fi avînd. Noi de cercetarea ce făcurăm arătăm Înălţimii Tale, iar hotărîrea desăvîrşit rămîne a să face de Innălţimea Ta.

1780, Mart 10.

... Dudescu biv Vel Ban, Ghiorma Vel Vor..., Vel Log.

[Alexandru Ipsilanti întăreşte hotărîrea acestor boieri, cu cuvintele :]

Io Alexandru Ion Ipsilant Vvd. i gpdr. zemle vlahiscoe.

De vreme ce, după arătarea dumnealor veliţilor boieri, în douăzeci şi şease de ani ce se văd trecuţi de la hotărîrea după urmă pînă acum, igumenul n'au mai pornit altă pîră, ştiind şi fiind tot de faţă, şi, de vreme ce şi atunci s'a cunoscat pîra ce făcea igumenul fără de cale, după cum şi acum, întărim hotărîrea aceasta a dumnealor veliţilor boieri, ca după cum scrie mai jos, să se urmeze.

1780, Martie 20.

P. gpd.

[În acest chip se stinge judecata între moşnenii gemeneni şi egumenul mănăstirii Sfîntul Gheorghe.

Moşnenii nu stau multă vreme în linişte. Ei au judecată în timpul Domniei lui Vodă-Carageà, cu Alexe Suditul din Tîrgovişte. Acesta luase în căsătorie pe fiica unui moşnean din Gemenile. După căsătorie, precum zic chiar moşnenii într'o jalbă înnaintată lui Carageà-Vodă, a umblat prin «viclene mijloace, ca să rupă din trupul moşiei Gemenile. Am pătimit şi pătimim hrăpiri din veniturile părţilor noastre» Numitul Alexe Suditul nu voià să scoată nici foaia de zestre a soţiei sale şi nici zapisele de cumpărătoare, supt cuvînt că i s'au ars de-odată cu

www.dacoromanica.ro

casa. De asemenea nu voià nici carte de blestem să primească. Prin astfel de mijloace viclene şi prin ameninţări căuta să rupă cît mai multe din părţile moşnenilor. Moşnenii din Gemenile încheie astfel jalba către Vodă-Carageà: «...au poruncit slujitorilor de m'au scos pe poartă afară şi, pe de altă parte, am văzut... tovarăşi ai mei moşneni, proşti fiind, îi silea la blestem, iar, pe de alta, chiar slugile numitului Alexe umblau... ţiind calea părtaşilor mei, miglisindu-i după povăţurile stăpînului său, făgăduindu le stăpînire..., dîndu-le vin, rachiu prin cîrciumi, făgăduindu-le şi bani..., iar iar pe noi ceilalţi moşneni gemeneni, va să ne lase de tot săraci de dreptul nostru...

Ne rugăm Măriei Tale să te milostiveşti cu a să da strajnică luminată poruncă, unde să cuvine a să săvîrşi hotărîrea ce este dată, şi să fiu cunoscut şi eu Iancu Vărzaru, precum şi părtaşii mei în judecată, şi anaforaua dumnealor veliţilor boeri m'au dovedit de stăpînitor singur pe un moş şi tovarăşii mei moşneni toţi, cu două mînăstiri, pă doi moşi..., Gemenile fiind pă trei moşi, ca să mi se siguriseascâ dreptul meu de la dînsul şi împlinirile de pagubele ce ne-au făcut.

Robii Măriei Tale:

Iancul Vărzaru, împreună cu ceilalţi moşneni ot sat Gemenile sud Dîmboviţa.»

Jalba aceasta n'a fost bine păstrată. Din toate cele patruzeci şi două rînduri cîte are, nu se pot ceti la fiecare rînd cîte două cuvinte, căci textul e rupt.

Logofătul de Ţara-de-sus este îndatorat să cerceteze jalba şi să arăte în scris. Iată şi cele ce arată dînsul:]

Prea Innălţate Doamne,

După luminata poruncă a Înnălţimii Tale, ce mi se dă la această jalbă a lui Iancu Vărzaru, împreună cu ceilalţi moşneni ot satu Gemenile sud Dîmboviţa, făcînd cercetare, să vede că arătarea jăluitorului este cum că dumnealor ispravnicii cu pricinuire că numele jăluitorului nu ar fi trecut în luminată hotărîrea Mării Tale ce s'au dat în Divan la trecutul Ghenar 28 al acestui lt., văzui coprinzîndu-să că cumpărătorile ce să vor fi făcut de pîrîtul Alexe într'acel hotar Gemenile ori pe numele lui, sau pe al Aniţii, soţiei lui, să li iea moşnenii [gemeneni] în stăpînirea lor, întorcînd cel adevărat preţ al cumpărăturii, iar partea dă moşie a soţiei sale, cîtă să va dovedi că i s'au dat zestre de părinţii ei într'acel hotar, să rămîie în stăpînirea ei; care această parte a ei de zestre să porunceşte dumnealor ispravnici ai judeţului ca prin tragere de hotar la faţa locului să i se aleagă şi să i se împietrească din toate părţile, spre a-i fi ştiută stăpînirea, ca să nu mai facă călcare moşiei moşnenilor. Şi zice jăluitorul că de atîta vreme au mers cu [hotarnicu] şi cu luminată hotărîrea Măriei Tale la dumnealor ispravnicii judeţului şi dumnealor nicio izbăvire nu dă după luminată ho-

www.dacoromanica.ro

tărîrea Mării Tale şi prelungeşte pă jăluitor de s'au stins cu cheltuiala, căci, după ce au mers la faţa locului cu hotarnici ca să aleagă partea de moşie de zestre a soţiei numitului, nu s'au putut [alege] din pricină că numita nici sineturi voeşte a scoate, nici carte de blestem nu primeşte. Găsesc cu cale să fie luminata poruncă Mării Tale către dumnealor ispravnicii judeţului ca până în soroc de douăzeci zile să dea săvărşire luminatei Măriei Tale hotărîri, cu urmare întocmai, îndatorînd pă numita ori sineturi doveditoare pentru partea ei de zestre să se scoată, sau să primească carte de blestem şi ceia ce va primi să i se dea în stăpînire, şi mumbaşir hătmănesc ce este acolo să facă zapcilîc... Că, mai făcîndu-să vre-o prelungire jăluitorilor, cine va fi pricina zăticnirii, va plăti cheltuieli ce să va întîmpla, Iar, pentru că zic jăluitorii cum că n'ar fi cunoscînd pă jăluitorul Iancu Vărzaru cu fraţii lui de moşneni, făr' de cuvînt le este părerea, [căci] anaforaua dumnealor veliţilor boieri, prin amărunta cercetare ce li s'au făcut, faţă cu moşnenii, să arată că [moşia] aceasta să împarte în trei părţi: o parte este a boiernaşilor Vărzari, adică jăluitorii, o parte a mănăstirii Radu-Vodă cu Onceştii şi a treia parte are mănăstirea Sfîntu-Gheorghe cu Vîrceştii i Băldăşeştii. [Arată] jăluitorul că, din pricină că au fost bolnav, cînd i s'au cercetat pricina la dumnealor veliţii boieri, de aceia nu-i este trecut numele. Iar la Divan înnaintea Măriei Tale iarăşi chiar jăluitorul Iancu Vărzaru [au fost], care rămîne a fi cunoscut că Vărzarii sînt moşneni, şi luminată hotărîrea Măriei Tale să o puie în fără cătuş de puţină schimbare.

1818, Iunie 21.

... Vel Log.

Io Ion Gheorghiu Carageà Vvd. i gspdr.

Cu cale fiind anaforaua aceasta a dumnealui Vel Log. de Ţara-de-sus, poruncim Domnia Mea dumneavoastră, ispravnici ai judeţului, ca prin orînduitul [mumbaşir] să faceţi urmare întocmai precum mai sus să coprinde.

1818, Iunie 25.

(Pecetea ţerii
aplicată cu roşu.)

[Judecata moşnenilor Gemeneni se sfîrşeşte abia în 1836. Toate actele vechi se păstrează în bună stare, afară de jalba moşnenilor dată către Vodă-Carageà. Socotim că s'a adus cu aceasta lumină asupra trecutului satului Gemenea.]

Preotul Ion Răuţescu
(Dragoslavele, Muscel.)

* * *

www.dacoromanica.ro

Cîteva rînduieli

pentru viaţa monahală, date monastirilor din Moldova pe vremea Mitropolitului Veniamin Costachi, în 1813 [1].

Ascultarea şi supunerea dintru început de sfintele puteri se săvîrşesc cu multă frică şi luare aminte, că, multe fiind şi de multe feluri, se supun întru toate voii lui Dumnezeu; cărora urmînd şi, sfinţii Apostoli, au alcătuit acea petrecere cerească în Ierusalim: „Că era, zice, inima celor ce crezuse una", şi celelalte, după cum se scrie în „Faptele" lor. Dela care şi Sfinţii Părinţi cei după vremi luînd [pildă], şi-au împodobit vieţile lor cu bune rînduele şi petreceri plăcute lui Dumnezeu. Deci, fiindcă bunele rînduele şi vieţuirea pe care o au aşezat răposatul părintele Paisie stareţul în sfintele monastiri Neamţul şi Secul, luată fiind şi alcătuită din hotărîrile sfîntului şi marelui Vasilie şi dupre rînduelile şi învăţăturile Sfîntului Teodor Studitul şi altor sfinţi şi purtători de Dumnezeu părinţi, cari au avut viaţă de obşte, am cunoscut şi am văzut că în soborul acestor monastiri se trec cu vederea mai de toţi, şi au început a se defăima numele lui Dumnezeu prin nerînduelile care se urmează. Pentru aceasta am hotărît să vă arătăm prin ponturi (puncte) cum să urmaţi anume.

1. Ascultare şi supunere să păzească toţi, fără cîrtire şi făr de înpotrivire, către înainte-stătătorul, dupre mărturiile Sfinţilor Părinţi; iar care nu vor urma dupre cum poruncim, să se canonisască dupre canoanele Sfîntului Vasilie celui Mare.

2. Fieştecarele să-şi mărturisască gîndurile şi faptele în fieştecare sară, iar mai vîrtos cei noi începători, că de aice se începe buna vieţuire dupre voia lui Dumnezeu şi îndreptarea vieţii.

3. Fieştecarele averea sa osebită să nu aibă, nici să ţie la sine bani tăinuiţi, ci, de are cineva dela neamurile sale sau de aiurea, să-i deie în mîna stareţului sau a duhovnicului său; iar la sine să nu ţie nicidecum, precum se urma şi în vremea stareţului Paisie.

4 Cumpărăriile şi vinderile în opşte, cele unul dela altul, să nu fie în sobor; aşişderea şi rucodelie sa nimenea să nu aibă voe a o vinde la tîrg, ci la cămara de obşte să o dea, de unde îşia ia fieştecarele cele spre trebuinţă.

[1] După un manuscris pus la îndemînă de d. profesor Iustin Frăţiman din Chişinău.

www.dacoromanica.ro

5. Din biserică să nu se scoată părinţii şi fraţii în vremea pravelii, pentru niciun fel de ascultare, ci pentru ascultările care urmează de nevoe în monastire de obşte altă vreme să se uneltească.

6. Masa de obşte să fie; în toată vremea după amează-zi, şi dela 1 Septemvre până la 1 Maiu, să fie odată în zi, afară de lăsatul secului; la care mai de-apururea şi însuşi stareţul cu cei de pre lîngă sine, cu toţi duhovnicii, cu ieromonahii şi cu toţi părinţii soborului, afară de bolnavi şi de cei ce pentru pricini binecuvîntate nu vor putea să şază; iar să nu se împartă pre la chilii, şi la masa de obşte să rămîie burlacii şi cei mai nesocotiţi. Însă nici din bucatele ce se vor face pentru părinţi la cuhnea obştiei să nu se împartă pre la lucrători şi pe la burlaci, ci pentru toţi cei de ast fel să facă bucate ţărăneşti la cuhnea dela odae, şi acolo să mănînce. Că la trapeză şi din bucatele dela trapeză nu blagoslovesc a mînca mirenii, ci numai părinţii şi fraţii cei ce poartă scufie, şi cu chipul acesta pot fi ceva mai spre mulţumire şi bucatele de obşte, şi a nu fi siliţi a-şi purta de grijă să aibă bucate pe la chilii. Iar, cînd stareţul cu cei de pre lîngă sine nu vor putea şedè la masa de obşte, vor şedè împreună toţi la trapeza dela chiliile stăreţeşti, păzînd aceiaş rînduială cu cetire şi cu tăcere ca şi la masa de obşte.

7. Veniturile tuturor banilor să se strîngă întru o ladă, care să fie cu două lăcăţi, şi o cheie va fi la stareţ, iar alta la economu; şi, cînd va fi trebuinţă pentru bani de cheltuială a se scoate, vor fi aceştia doi împreună, stareţul, economul şi altul din duhovnici vor da în mîna cămăraşului o somă de bani, cît se va socoti, şi, cheltuindu-se aceia pre izvod şi anume, iar se va urma asemenea.

8. Leafă hotărîtă dela camară la nimene să nu se dee; ci ceia ce va socoti stareţul că este de nevoe după trebuinţa fiecăruia se va da.

9. Peceţile monastirilor vor fi sub lăcată, şi cheia la stareţul.

10. Adunările şi mîncările împreună unii cu alţii pe la chilii cu tovărăşii, care prea s'au înmulţit în obşte, dintre care se nasc toate înpărecherile, sfaturile cele răle spre surparea dragostei, vorbele cele deşarte şi necuvioase, dintru care se cresc patimile şi tot răul izvorăşte, să se părăsască de acum înainte de tot; iar care nu se vor supune şi nu vor asculta, orice faţă

www.dacoromanica.ro

ar fi, să se canonisască greu dupre canoanele Sfîntului Vasilie cel Mare.

11. Beţiile dintru care unii se şi primejduesc şi trupeşte şi sufleteşte, dînd sminteală şi feţelor celor din afară şi multă vătămare celor din lăuntru, cu totul să înceteze; iar cari nu vor urma aşa, greu să se canonisască, şi, de nu se vor părăsi, să se pedepsească, măcar şi din cei ce slujesc altarului de ar fi.

12. Chelarul să fie om bătrîn, înfrînat şi păzit din spre băutură, şi cu dreaptă socoteală, nepărtinind nici într'un chip, şi să aibă a asculta numai de singur stareţul, şi fiecăruia numai porţia sa de vin să-i dee, iar mai mult nu.

13. La tîrg să nu fie volnic a merge fiecine, după cum s'au mai obicinuit; ci să se aleagă de stareţul doi părinţi din Neamţul şi unul din Secul, înfrînaţi nesmintitori, care să cumpere cele de trebuinţă la obşte, şi nimene în tîrg să nu mănînce, nici băutură beţivă să nu bea, după cum au fost hotărît de stareţul Paisie.

14. Vînzarea băuturii de pe la chiliile de afară să lipsască, că de aicea să pricinuesc beţiile şi toate smintelile, şi „amar prin cela ce vine smînteala" au zis Domnul. Iar carele se va afla a vinde băutură beţivă la chilie, tare să se pedepsească, după cum va voi stareţul, cu canoanele Sfîntului Vasilie.

15. Pe la mitoace afară să nu se rînduiască cei pătimaşi şi neputincioşi, că mai bine este a se păgubi monastirea cu orice pagubă, decît să-şi piarză cineva sufletul, după învăţăturile Sfinţilor Părinţi.

16. Cai osebiţi ai săi nimene să nu aibă, ci numai care sînt cu ascultările cele de obşte însărcinaţi vor avea voe a-şi ţinè cai, însă de obşte.

17. Arme, nimene din călugări în obşte să nu aibă, căci arătat este că unde sînt arme, nu este viaţă călugărească, nici postnicească, ci arnăuţească şi volintirească, căci aceia metaherisesc arme, iar nu postnicii.

18. La preumblări cu trebuinţă prin preajma monastirii să poată fiecare din părinţi şi cu blagoslovenia duhovnicului său a merge. Iar afară, la locuri mai depărtate, fără de blagoslovenia stareţului nicidecum să nu se ducă, nici măcar pănă la Secul.

19. La maice fără blagoslovenia stareţului nimene să nu în-

www.dacoromanica.ro

drăznească a merge, ci, cînd va avea trebuinţă cineva, luînd blagoslovenie şi arătînd stareţului pricina, aşa va merge şi, ajungînd acolo, la poarta monastirii, să înştiinţeze pe stareţu sau pe iconoama, şi să-l rînduiască la arhondaric şi acolo, de va avea neamuri va isprăvi ce va avea de vorbit, iar nu pe la chiliile maicelor să ţie gazde, precum s'au obicinuit unii. Iar acii ce nu vor urma aşa, să vor canonisi.

20. După pavecerniţă nimene unul la altul fără blagoslovenia duhovnicului său să nu meargă, nici să se strîngă stoluri prin monastire, sau la poartă să vorbească deşărtăciuni.

Acestea de Sfinţii Părinţi fiind mărturisite şi de fericitul întru pomenire stareţul Paisie aşezate şi păzite, iar acum de către sobor uitate şi trecute cu vederea, poruncim ca iarăşi să se înoiască şi cu toată amănunţimea, cu toată osîrdia, cu toată evlavia şi luarea aminte să se păzască de către toţi soborul părinţilor ce sînteţi vieţuitori atît în monastirea Neamţului, cît şi în Secul şi întru toate schiturile. Iar carii n'ar vrè să le primească ca pre nişte de suflet folositoare şi mîntuitoare, şi ca pre nişte mărtuurisite de Sfinţii Părinţi, şi-ar cîrti socotindu-le îngreuitoare şi de prisosit, pe unii ca aceştia să-i sfătuiască odată, şi de două ori, şi de trei ori, după cuvîntul Domnului, şi, de vor asculta şi se vor îndrepta, bine; iar, de nu, să se izgonească din sobor, ca nu şi pre celalalt trup al soborului să-l vateme, ca nişte mădulări putrede.

Aceste ponturi să se citească de patru ori întru un an: La lăsatul de frupt al postului celui mare, la cel al postului Sfinţilor Apostoli, la cel al postului Adormirii şi la cel al postului Naşterii Domnului. Deci, pe cei ce le vor păzi şi le vor urma, din suflet îi blagoslovesc, iar pre cei ce nu le vor păzi şi le vor defăima, ca pre nişte înpotrivitori ai binelui şi ai unirii frăţeşti îi avem neblagosloviţi şi neiertaţi, până cînd nu se vor căi şi nu vor pune început de îndreptare.

S'a dat în S[fînta] M[itropolie] în oraşul Iaşi, la anul 1813, Ghenar 5. (Publicate de **Episcopul Visarion** al Hotinului.)

* * *

Cu privire la episcopul Clain

Generalul Bartenstein către Curte.

Der ehemalige Bischof von Fogarasch, Baron von Klein, ist ein verschlagener, zugleich aber unruhiger und gefährlicher

www.dacoromanica.ro

Mann. In die ersten Jahre hatte er den Hof durch einen bezeugten grossen Eifer für die Union und sonstige Scheinheiligkeit stark eingenommen und damit Gnaden sich zugezogen. Als man aber dessen Verlangen nicht ersättigen können, ist er nach Siebenbürgen zurückgekehret, hat heimliche Zusammenkünfte allda gehalten und auf weniger nicht als den Abfall von der Union angetragen.

Als man es nun durch aufgefangene Schriften entdecket, hat man ihn anhero gelocket und eigene Räthe benennet, welche ihn zur Rede stellen sollten. Allein, als er aus denen ersteren ihm vorgelegten Fragstücken abgenohmen dass seine Unterbaungen nicht verborgen geblieben, ist er in der Nacht von hier entflohen und hat auch so zu Rom sich zu verstellen gewusst, dass es viele Mühe gekostet um ihn zu vermögen das Bissthum abzutretten. Auch in der Entfernung hat er verschiedene unanständige Brieffe nach Siebenbürgen geschrieben und, so lang er in ware, hat es immer zu Irrungen und Unruhen abgesetzet. Da nun ohne dass die dortige nicht unirten Wallachen nicht wenig unzufrieden seind, dass keinem in hiesigen Landen sich befindenden Bischoffen ihres Glaubens der Zutritt zu ihnen gestattet wird, so getraue mir nicht einzurathen, ihm, Baron Klein, die Anherokunft zu gestatten.

Wien, 28 Oct. 1757.

(Originalul în Archivele Statului din Budapesta. Actele comisiei pentru examinarea Unirii în Bihor, an. 1756-5, raftul II, no. 67. Publicat de *N. Firu.)*

* * *

Hîrtii referitoare la moşia Stăncești (Prahova)

I.

Scris-am eu Neca Izrum (?) acest al mieu zapis cum să să ştie că am vîndut ocina de la Stănceşti partea mea cît să va alege, şi o am vîndut jupînului Costandin drept aspri gata trei mii, şi am vîndut cu locul de casă ce să va alege şi cu casa ce vor fi şi cu tot, şi am vîndut de bună voia mea şi cu ştirea altor fraţi, şi pentru credinţă am pus şi pecetea.

Luna Avgust 26, leat 7144 (1636).

Scriitor Popa Iani ot Cîmpina i mărturie.

www.dacoromanica.ro

II.

Adecă eu, uncheşul Pătco, şi cu feciorul meu Mihaiu mărturisim cu al nostru zapis cum să să ştie că am vândutu parte nostră de ocină den Stănceşti cătă amu avutu parte, de galbeni 5, parte ce'm fostu cumpăratu de la Chirca, şi am vândutu jupânului Costandin dereptu acei bani ce spunu mai sus gata, şi amu vândutu de bună voia nostră şi cu ştire fraţilor noştri cari amu avutu, ca să fie jupânuloi Costandin moşiia, şi feciorilor dumneloi, şi cu ştire fraţilor căţi sântu în satu. Şi păntru credinţa ne'm pus şi peceţile. Şi, cădu s'au vândut acestă moşiia, fost-au corsul anilor vălet 7145 (1637).

Pis. mţă Iiunie, dni 8.

Pecete.
Eu Mihaiu.

+ şi am scris Popa Mane ot Stănceşti acest zapis.
+ şi mărturie jupan Iano şi jupan Hriza mărturie.
+ şi mărturie diaconul Danilă.
+ şi jupan Ghinea Paripa mărturie şi Radu Armaşul mărturie.
+ şi jupan Ghinea mărturie şi jupan Tănasie mărturie.
+ şi jupan Proca mărturie şi jupan Iano Şofrangeul.

Pe V°: 7145.

Zapisul uncheaşului Pătco păntru partea lui di moşiie din Stănceşti.

III.

Adică eu, Isar[1], fratele lui jupan Crîstii ot Stănceşti, scris-am acest al miieu zapis la vreme de [moarte], să să ştie cum am lăsat ocina mea din Stănceşti, din cîmp şi de la sat şi cît să vă afla partea mea, la mîna jupîn Ştefului ot Stăneşti, să mă pomenească şi să mă grijască cum va trebui mai bine, şi, cînd o am dat eu, au fostu popa Manol şi diiaconul Daniilă şi jupan Iano şi jupan Costandin Radul Vel Armaş, şi [oameni] de omenie, şi cine să va rădica peste cuvîntul mieu şi rudele mele, acei oameni să fie procleţi şi să lăcuiască într'un loc cu Iuda şi cu Ariie, [cine] să va rădica piste zapisul mieu. Luna Apr., zile 18, l. 7148 (1640).

[1] Numele de familie Isar există şi azi la Cîmpina.

www.dacoromanica.ro

Eu, Popa Mania, mărturisesc, duhovnicul lui Isar.
Jupan Iano mărtrisesc.
Dicu Ioan ot tam mărturie.
Şi eu, Radu vel (?) Armăşăl, mărturie.

IV.

Adică Ileana, fata Banului Iano, şi cu sora mea Mariea şi cu feciorii noştri cîţi Dumnezeu ne au dăruit, anume: Stoica şi Bratul, scris-am acest al nostru zapis ca să fiie de mare credinţă la mîna jupînului Costandin din Stănceşti, pentru că am vîndut un vad de moară dumnealor, să fiie moşie dumnealor şi feciorilor dumnealor, şi este vadul de moară la Teleajănul, şi este pre ocina Pleaniţilor, şi am vîndut cu voia tuturor feciorilor. Pentru că acest vad de moară au fost din preună cu sora mea Mariea, şi am avut ocină şi la Valea Rea din preună, ce am schimbat de i-am dat ocina de la Valea Rea, partea mea cît mi s'au venit, pentru acel vad de moară de la Teleajăn, şi l-am vîndut jupînului Costandin din ... de a mea voia, drept lei 5 pl., bani gata. Şi, cînd am vîndut acest vad de moară, au fost jupînul Iamandi în Tîrşor şi jupînul Pană şade în Negoeşti, polcovnicul Anton cea şi ial şade în Stănceşti, Tănase şi Proca şi Enache, feciorul Procăi, şi uncheaşu Hrizea şi mulţi oameni buni, cît n'am putut scriia, şi am scris eu, Borcea Spăt[ar], feciorul Radului iuzbaş Mehedinţul ot Tîrşor.

Mai 27 l[eat] 7152 (1644).

Radul Iuzbaş.

V.

Milostiu bjiiu Io Costandin Cehan Racoviţă Vvd. scris-am Domniia Mea cinstit şi credincios boerul Domniei Mele Mihaiu Măgureanu Vel Stolnic, ispravnic sud Prahova, şi îi facem în ştire că aici la Domniia Mea au dat jalbă Drăghici de aici dăn Bucureşti pentru Radul Stăncescul şi pentru Sanda de la Stănceşti, de aici, dintru acest judeţ, zicînd că are moşiie împreună cu dînşii în hotarul Stănceştilor. Pentru care avînd ei pricină între dînşii, au luat boeri hotarnici de li s'au hotărît acea moşie unii de către alţii. Iar acei mai sus numiţi acum ar fi stînd împrotivă de nu vor să dea şi ei cheltuiala,

www.dacoromanica.ro

adetu dumnealui Vel Postelnic, căci nu ar fi vrînd să dea jăluitorului acestuia dăjmă ce au luat după moşiia lui în ani şapte. Pentru care iată că-ţi scriie Domniia Mea să trimiţi să aducă pă acest Radu şi pe Sanda de care să jăluesc şi puindu-se faţă cu jăluitorul, acesta să le iei seama foarte cu amăruntul şi, de va fi aşa după cum să jăluieşte, să-i apuci să împlinească atît avaetul dumnealui Vel Postelnic pe stînjenii lor de moşiie ce vor fi avînd, cît şi dijma ce au luat după moşiia lui. Iar, de va fi pricina într'alt chip, să-i judeci şi, ori în ce chip vei găsi cu cale şi cu dreptate, să hotărăşti prin carte de judecată, la care parte să va cădea, iar, neodihnindu-să vre o parte pe alegerea ce le vei face, cu soroc să-i trimiţi aici să stea faţă la Divan.

Aceasta am scris Domniia Mea. Luna Martie 13, l. 1754.

Procit Vel Logofăt

(Comunicate de
Anton Oprescu.)

DĂRI DE SAMĂ

I. Ursu, *Biblioteca istorică, no. I, Petru Rareş*, Bucureşti 1923. E o presintare populară a vieţii neastîmpăratului fiu al lui Ştefan-cel-Mare. Expunerea e făcută cu o vădită iubire pentru această excepţională personalitate, pentru acest om al Renaşterii, de care şi altă dată s'a ocupat autorul.

Unele afirmaţii nu se pot dovedi. Numele de Rareş nu pare a veni de la mama lui Petru-Vodă, ci a însemna numai înfăţişarea spînatecă a fiului; cînd oare unui Domn i s'a zis după soţul mamei sale? Petru nu putea fi izgonit, din teamă de intrigi, de către vre-o rudă a sa, fiindcă nimeni nu-l ştia fiu de Domn. «Pescăria» lui e de sigur marele negoţ cu peşte în Polonia. Fiul la Constantinopol al lui Ştefan-cel-Mare de care vorbeşte Leonard de'Massari nu poate fi acest bastard, pe care Turcii nu l-ar fi primit, ci, Alexandru-Sandrin fiind mort, fiul acestuia, viitorul Ştefan Lăcustă. Nu numai «Germanii şi Saşii» *(sic)* voiau pe Ferdinand de Habsburg rege al Ungariei. Nimic nu arată că Rareş ar fi avut ca directivă ruperea de Turci. cari-l garantau faţă de Unguri şi Poloni, nici refusul tributului,

www.dacoromanica.ro

De ce s'ar zice Lippa Lipovei noastre? Legătura cu Zápolya era determinată de simple consideraţii de oportunitate. Se ieau prea ad litteram veştile de prădăciuni moldoveneşti în Ardeal. Inscripţia de pe mormîntul Mariei lui Rareş e şi la Kozak, mai îngrijit decît la Melchisedek. Simigianus nu e un contemporan al luptei de la Feldioara.

Interesant pasagiul din Verancsics în care se spune că pe la 1530 Turcii se temeau ca Moldova şi Ţara-Românească să nu se unească (pp. 22). E un merit al d-lui Ursu că l-a relevat. Partea cea mai bună a lucrării e descrierea vioaie a luptei de la Obertyn. In general partea a doua are o altă stăpînire a materialului.

În scrisoarea boierilor nu poate fi vorba de un Arab, ci de un «Arap». Rareş putea fi, în Pera, numai liber, nu deţinut. Relevarea, în broşura lui Szilágyi despre Toma Nadásdy, a uciderii Turcilor în Tighinea şi a dărîmării noii cetăţi (p. 64) e foarte interesantă. Actele ce am întrebuinţat în «Relaţiile Moldovei cu Polonia» sînt de mult publicate în *Studii şi documente*, XXIII. «Oara a doua» (v. p. 92 nota 1) nu e două de noapte, ci opt, începerea nopţii find fixată la şase (sistem păstrat la noi pană în secolul al XIX-lea, ca şi la Italienii din călătoria lui Goethe). Menţin cele din Hurmuzaki, XV, p. 454 despre data morţii lui Petru-Vodă. Trimeterea la *Studii şi documente*, XVI, e greşită în Hurmuzaki. Trebuie p. 278.

Folositoare înşirarea biografiilor boierilor lui Rareş. Dar a fi „Arbănaş", adecă Albanes (p. 95), nu înseamnă a face parte din lumea „Levantinilor". La Vistierul Mateiaş se uită ctitoria lui de la Coşula, *Studii şi Documente* XVI, p. 279 şi urm.

In celelalte capitole complementare e greu să se admită (p. 110 nota) că „cetatea Bahluiului" ar putea fi Iaşii, iar nu Hîrlăul. De sigur că Moldovenii îşi „aveau pe lîngă soţia legitimă şi alte femei" (p. 111)... O caracteristică a lui Rareş era de găsit în studiul mieu «Cărţi representative». El e, cum am spus, un om al Renaşterii.

La sfîrşit o bibliografie şi o bună tablă a numelor.

* * * **N. Iorga.**

Victor Motogna, *Politica externă a lui Mircea-cel-Bătrîn*, Gherla 1924.

Fără a fi cunoscut lucrarea d-lui I. Minea asupra relaţiilor lui Sigismund de Ungaria cu ţerile noastre, d. Motogna supune

www.dacoromanica.ro

unei revederi atente părerile de pînă acum cu privire la legăturile lui Mircea-cel-Bătrîn cu străinătatea.

Din Istoria jubilară a Ungariei (III, p. 433) d-sa scoate folositoarea ştire nouă că la 2 Februar 1395, după lupta lui Sigismund cu Ştefan al Moldovei, el era, pe cale de întors, la Neamţ (pp. 11, 37). Se notează în Codicele familiei Zichy, V, p. 37, că în 1397 regele se gătia contra Turcilor, şi în Katona, X, p. 425 planul Ungurilor din partidul opus lui Sigismund de a cere pe fata lui Baiezid pentru candidatul la tron Ladislau de Neapole. Cel mai interesant adaus e scrisoarea din 1399 a lui Sigismund către Ioan de Poztochi, prin care spune că a primit scrisori de la Mircea, date din Nicopoia Mică acum şesesprezece zile, despre fiinţa la Adrianopol a lui Baiezid. El cere să fie ajutat; altfel va căuta o cale deosebită. Regele regretă că în post nu se poate sfătui cu nime. Anul trecut, venise să dea ajutor Romînilor, dar n'a sosit nimeni.

Actul, păstrat la Muzeul Naţional din Budapesta, pare a fi autentic.

Cîteva observaţii. Prea uşor se iea numele, înviat de curînd, şi fără dreptate, al lui „Radu Negru". „Gens grandis Vlachorum" din documentul, neobservat, de la Pesty, *Krassó vármegye története*, III, p. 166, nu e „marea gintă valahică", ci «o mulţime de Romîni». În lupta de la Cosovo nu e probabil să fi luat parte Romîni: proba adusă de autor, scrisoarea lui Baiezid către cadiul din Brusa, e tot aşa de falşă ca şi alte scrisori ale Sultanilor mai vechi. Şi, de altfel, „Banul Iflac", „Banul (?) românesc" nu urmează să fie neapărat Mircea. Părerea că Mircea s'a adăpostit în Ardeal după lupta din 1394 cîştigată de el (cf. retragerea lui Mihai Viteazul după Călugăreni), nu se poate înlătura aşa de uşor: Domnul putea vorbi de ce va da din ţară, chiar ca exilat, ca unul care încheia învoiala cu Sigismund tocmai ca să se poată întoarce. Nu se mai poate scrie „Muşatin", ci: „al Muşatei". Scandalosul act de trădare atribuit lui Mircea la Posada îndată după solemnul act de unire cu Ungurii la Braşov nu-l putem admite cu niciun preţ, iar Domnia usurpatorului Vlad e solid sprijinită pe un document unguresc. Actul de la 1408, care atribuie lupta lui Mircea, nu cuprinde o falşificare, ci o ignorare a realităţii. Indreptarea cu privire la cronologia evenimentelor din 1396 fusese făcută de d. Minea şi am avut, cu mulţi ani în urmă, argumentele unui German care pregătia o nouă ediţie a lui Schiltberger. **N. Iorga.**

www.dacoromanica.ro

Andrei Veress, *Pribegia lui Gligoracu-Vodă prin Ungaria şi aiurea (1664—1672)* (din „Memoriile Academiei Romîne"), Bucureşti 1924.

Lucrarea d-lui Veress, acest escelent cunoscător maghiar al istoriei noastre (a făcut şi studii la un liceu din Bucureşti), e însemnată prin multele lămuriri scoase din izvoare inedite (corepondenţa diplomatică vienesă, aparatul epistolar al lui Kemény la Cluj, acte din Vatican) sau rare (cronicarul Ştefan Enyedi, în «Erdélyi történelmi adatok», IV; Ziarul lui Andrei Frank, în „Történelmi Tár", anul 1888; notele lui Ioan Nemes de Hidveg, *ibid.*, anul 1902; Szilágyi, „Erdély és az északkeleti háború", II, Budapesta 1891; Karácson-Szekfü, «Török-Történetirók», Budapesta 1916; Ravid-Efendi, în „Hadtörténelmi Közlemények", anul 1890; Scrisorile lui Mihai Teleki (şi o scrisoare a lui Ghica, 15 Februar 1665.)

Aflăm de aici că bătrînul Ghica avea vre-o şaizeci de ani la suirea pe tron, că Negoiţă Văcărescu Spătarul a fost în expediţia de la Ujvár (p. 11; comunicaţie a d-lui Tuducescu), — pentru această campanie în total descrierea e foarte circumstanţială şi pe alocurea nouă—, că la Leva şi de Souches spunea şi Turcii ştiau că Domnii noştri se bat numai de silă (p. 14), că după luptă, cu retragerea Romînilor, cîteva sute din ei au fost spînzuraţi de Turci (p. 15). Asupra presenţei Doamnei lui Ghiea în Ardeal la Racoşul-de-jos (îndreaptă d. Veress) multe ştiri necunoscute, mai ales după acele scrisori ale lui Teleki: era teamă ca Turcii, cari o cereau, să nu-i schimbe legea, şi dragomanul Panaioti Nikussios, de şi însurat, s'ar fi oferit s'o iea de nevastă (p. 21). Ştiri şi asupra petrecerii la Budweis şi Neustadt, la Kojetic a Domnului.

Dar, afară de unele tendinţi, visibile, limba este deosebit de grea, une ori greşită («amărăcioasă» ş. a.); poate că traducerea unui text maghiar ar fi avut mai multă viaţă (curioase şi unele particularităţi ortografice, ca «ardeleni», «braşoveni» «deacî»). Necunoştinţa împrejurărilor face de se strecoară unele nesiguranţe. Podul „Tomeşdi" (p. 5) trebuie să fie „podul de la Tomeşti". Miron Costin trebuia citat, nu numai după textul latin, ci şi după cel românesc. „Cuciuc-Paşa" nu se poate (p. 8): trebuie şi un nume înnainte de porecla „cuciuc" — „mic". „Capuci-paşa" (p. 9) e o altă imposibilitate: trebuie „capugi-

www.dacoromanica.ro

başa" (şeful portarilor). Evliia Celebi, nu «Evlia Cselebi» (ortografia ungurească) e tradus şi de Hammer, în limba germană. E o ştire falsă aceia că s'ar fi ţăiat vreodată nasul lui Şerban Cantacuzino («Cantacuzenu») ca boier (p. 12). „Sergent-major" pentru un general (p. 14) nu se zice. Un întreg izvor amănunţit, Viaţa lui Constantin Cantemir de fiul său Dimitrie, a scăpat atenţiei eruditului şi harnicului cercetător (pentru fuga lui Grigore chiar). Interesant Iesuitul Lingoi, poate Romîn, liberat de Ghica de la Tatari (p. 25), N'am văzut exemplarul tipărit de la Academie al declaraţiei lui Ghica de trecere la catolicism (p. 25, nota 5). Autorul răspinge povestirea lui Neculce că Ghica ar fi avut în exil un fiu pe care l-a botezat Leopold (pp. 26-7). D-sa îl crede sincer şi chiar entusiast pe convertitul la catolicism... D. Veress a găsit ordinul imperial prin care, în Octombre 1667, i se dădea voie pribeagului să steie la Leutschau (p. 29). A descoperit un post-script latin de cinci rînduri de mîna lui Vodă (p. 30). Peste un an Ghica se cerea desperat la Viena (Novembre, Decembre) (pp. 30-1). Dar şi în Maiu 1669 era la Leutschau, unde Doamna-i născu o fată, botezată, firește, catolic (p. 31), de contele Ştefan Csáky. În Octombre Ghica trecu la Caşovia *(ibid.)*. Nu-i piăcu aici, viaţa fiind şi mai îngustată, şi reveni la Leutschau în vara lui 1670 (p. 32), pentru a trece la Viena *(ibid.)*. Se cerea ori la un loc bun în Ungaria-de-sus ori la Turci (p. 33). Făcea şi puţin spionaj la aceştia pentru Împărat, afirmînd însă că nici ei nu-l ţin aşa de rău ca aceşti creştini (p. 34). Cerea a fi căpitan al Ungariei Superioare, în locul amicului mort, Francisc Csáky (p. 35) La 20 Iulie 1671 pleca spre Roma (*ibid.*). Dar prin Veneţia trecu la Poartă. Doamna e trimeasă după el cu un brigantin (p. 38, nota 8). Se puteau găsi ştiri şi în cartea mea *Documentele Cantacuzinilor*. Dimitrie Cantemir nu putea copiă pe Daponte, care scrie jumătate de veac după dînsul (p. 41, nota 1). D. Veress sfîrşeşte semnalînd că exilul Doamnei în Ardeal a dat tema unui mult cetit roman al lui Jókai (p. 41).

Actele adause sînt de foarte mare interes.

Însemnări în Archivele de Războiu din Viena cuprind ştiri asupra pregătirii campaniei din 1664. „Pater Ioan *(sic)* Lingoi", care „descifrează scrisorile româneşti" în Septembre 1664 (p. 45; şi p. 46). La 22 Octombre se ştia că s'au cerut Domnilor 1000

www.dacoromanica.ro

de pungi de către Vizir, că Ghica nu va merge la acesta şi că e gata a se uni cu Imperialii la „Szamosujvár", adecă, dacă e bine cetit: Gherla (p. 47). Se dă scrisoarea lui Vodă către boieri *(ibid.)*. Trimesul lor şi al boierilor e Nicolae Spătarul (Spadari), care *nu e decît Milescu (ibid.)*. In Decembre se credea că Dabija, înfăţişîndu-se la Vizir, va rămînea în Scaun, dar mergînd odată la trei ani la Poartă (p. 48). Vizirul vroia un Domn la Munteni, pe cînd Poarta pune pe altul: fiul „lui Dimitrie Stridie" *(sic)* (Radu Leon). Gheorghe Ghica bătrînul a fost adus imediat la Adrianopol, dar Vizirul a stăruit pentru el *(ibid.)*. La 22 Ianuar 1665, Milescu, „der wallachische Secretari Baron Spatar", cere să poată merge la Viena ca să capete primirea supt protecţie a Domnului său *(ibid.)*.

În Februar Ghica, aflător în Sătmar, era îndemnat să se întoarcă în Polonia, la Lubomirskt, dar el nu se învoia, fiind lucru „periculos", şi trimetea pe „secretariul său Spătarul" la Curtea împărătească (p. 49). În acest timp, Doamna lui era în Ardeal, cerută de Turci, iar a lui Radu Leon ieşise cu aşa pompă, încît Turcii au retrimes-o din Adrianopol în Capitală (p. 50). Raportul cu planul de căsătorie salvatoare al lui Panaioti îl scrie un Romîn balcanic, ajuns căpitan la Belgrad *(sic)*: „Marco Manicato aus Macedonia, griechischer Nation und Religion" *(ibid.)*: un Manicati Safrano în Ardeal, ca negustor, în secolul al XVIII-lea; cf. numele familiei Manicatide de astăzi.

Apoi socotelile de la Budweiss (p. 50 şi urm.). In April 1666 voiau să-l treacă pe Vodă la Olmütz (p. 51).

În Iunie se află că Domnul Moldovei a fost scos pentru că într'o scrisoare, prinsă, numise pe Hanul Tatarilor „împăratul său" (p. 52). Domnul cel nou a promis să dea 5.000 de taleri pe lună favoritului Sultanului Culoglu (p. 53).

Ghica voia să scoată în Februar 1667 de la Constantinopol pe cale diplomatică germană averea sa depusă „bei einem Baron von seinem Vetter" *(ibid.)*. In Marte, Papa intervine pentru el *(ibid.)*.

In Iulie Ghica e la Neustadt în Moravia (p. 54). În Septembre însă se cere acasă *(ibid.)*. Se şi dă de la Curte paşaportul pentru Constantinopol *(ibid.)*. In Novembre noul Domn muntean se presintă pompos Sultanului la un întors de vânătoare: i se zicea credincios şi primia caftan de Domnie (p. 55). Dădea o blană

www.dacoromanica.ro

agentului imperial german şi făgăduia să ajute pe negustorii germani (pp. 55-6). Domnul trata afaceri de comerţ şi cu Polonia (p. 61). Ghica era în Ianuar 1668 la Leutschau (p. 56). Părea „ein feiner stiller Herr" *(ibid.)*.

În Octombre 1670 Ghica se cerea iar să plece (pp. 60-1). Plecarea se face abia la 11 Iulie din anul următor (pp. 62-3). În a doua jumătate a lui August era la Veneţia *(ibid.)*. In Decembre era la Turci, certat (p. 63). Se auzia de o răscoală a ţeranilor munteni, pentru biruri (p. 64). Ajungea Domn şi asigura pe Imperiali că nu-i va uita (p. 65).

Şi note despre un episcop al Romînilor din Croaţia, Gavril Miakich, şi despre nişte „Valahi" din Bosnia.

N. Iorga

* * *

Daco-Romania, Buletinul „Museului limbii romîne", III, Cluj 1920.

Imensul volum al „Museului limbii romîne" din Cluj pentru anul 1924 începe cu studiul, analisat pe larg în «Revue historique du Sud-Est européen», al d-lui G. Oprescu asupra datoriei lui Eliad Rădulescu faţă de Franţa contemporană, lucrare plină de lucruri nouă şi rarc. Nu cunosc în literatura noastră o monografie de istorie literară aşa de adîncită. De fapt e, în mare parte, istoria ideilor marelui enciclopedist romîn. Bibliografia de la sfîrşit cuprinde opere puţin cunoscute. Am vorbit, în acelaşi loc, şi de excelenta demonstraţie a d-lui Gh. Capidan, care, studiind, mai ales cu privire la Bulgari, «raporturile lingoistice slavo-romîne», a arătat că nu sîntem totdeauna acei cari ieau de la vecinii slavi, cum prea mult timp am binevoit să admitem.

D. N. Drăgan analisează forma populară a „Întrebării înţeleptului cu lumea" (manuscript din Surduc, 1783). Urmează consideraţii de sintaxă.

De tot interesul studiul d-lui P Grimm despre traducerile din limba engleză (raportul lui P. Poenaru a apărut întâiu în „Analele Academiei Romîne", secţia literară). Se identifică „Bevereghie" din care traduce Clain cu Beveridge, autorul unui «Synodicon» latin din 1672. «Soam Tenynsiul» din „Funie sau frînghie întreită" a Mitropolitului Veniamin Costachi e alt Engles, dar mă îndoesc dacă un Tennyson (p. 285 nota 2). Se notează

www.dacoromanica.ro

cu privire la Young pomenirea lui de către Beldiman şi Simion Marcovici (Lazăr Asachi a tradus, se ştie, „Nopţile" lui şi, după el, mult mai bine Marcovici). Vasici, Murăşanu se încearcă şi ei asupra aceluiaşi. E curios că şi la 1871 şi mai tîrziu sentimentalul poet engles află traducători. Se dovedeşte că «Meditaţiile» din 1835 ale lui Boliac sînt o simplă imitaţie după Young. Thomas Grey e imitat de Gheorghe Asachi însuşi.

Se cunoşteau raporturile dintre Pope şi Conachi, ca şi traducerile orînduite sau făcute de Eliad din Lord Byron. (O bucată din tinereţe o redă Costachi Negruzzi.) Valoarea inferioară a traducerii lui Rosetti se dovedeşte apoi. Influenţa lui Byron e atent urmărită la Baronzi, Bălăcescu, Sihleanu, Creţeanu, Bolintineanu („Conrad"), Grandea (care i se credea nepot de fiu printr'o fată din Moscopole), Şt. G. Vîrgolici, N. Xenopol, Macedonschi, Stoenescu, Coşbuc, Grigore Lazu, dr. C. Popescu, ba chiar... T. Maiorescu. Autorul anunţă traducerea integrală a lui «Cain». Se ştie cît au fost de preţuiţi la noi Macpherson Ossian şi Moore. Miltonul lui Eliad e mai curînd inferior; al lui Gh. Sion e mai bun. Despre traducerile din Shakespeare am vorbit şi eu în «Neamul Românesc» de la Iaşi, şi în «Neamul Românesc Literar» înnainte de războiu încercasem o traducere mai credincioasă decît cele curente. Analisa pe care o dă d. Grimm e foarte amănunţită şi pătrunzătoare. Este şi o bibliografie a traducerilor din poeţii mai noi.

D. S. Puşcariu dă „contribuţiuni fonologice».—O foarte întinsă şi de mare preţ cercetare e a d-lui Bogrea despre elementele de limbă cuprinse în traducerea lui Herodot. Studiile de semantică ale aceluiaşi arată uriaşa bogăţie de vocabulariu a limbii noastre.—Am vorbit aiurea de studiul d-lui Lacea despre copiştii Psaltirii „Şcheiene" şi, «săsismele» în româneşte. — D-lui C. Tagliavini i se pare că articolul postpus nu îndreptăţeşte la concluzii ortografice, fiind un «fenomen glotologic general». M'aş lăsa greu convins. Că se află şi în armeneşte ar întări tesa mea. Că se descopere şi la Mordvini, ugrofinici, şi la unii Semiţi şi Hamiţi, e alt capitol de glotologie, cu asămănare întîmplătoare. La Maghiari conlocuirea ar explica existenţa unui articol postpositiv în dispariţie. Problema trebuie pusă aşa : de ce, *în margeni geografice definite,* postpunerea articolului se află la un singur grup de popoare europene, legate prin trecutul lor?

www.dacoromanica.ro

De altfel faptul că «cele trei limbi balcanice vor fi moştenit fenomenul din vechea limbă tracică local i se pare şi autorului că «nu se poate exclude». Mie-mi ajunge atîta pentru tesa mea, cuprinzînd şi pe Scandinavi. — Consideraţiile d-lui Serra despre „casalele" din Nordul Italiei, numite, cred, după strămoşi şi exprimate în limbă prin finala *o* (se atrage atenţia şi asupra sufixului local *oroorum)* sînt foarte interesante pentru noi, corespunzînd formelor noastre cu -eşti. In legătură cu fenomenele analisate în *Revue historique du Sud-Est européen* se vede şi din această analisă că a existat în evul mediu o formaţiune, cu bază ancestrală sau ba, în care o conştiinţă colectivă crea organismul politic — la oraşe numai, crede autorul — sau economic — după el numai la ţară. *Sorte* şi *consorti* corespund (p. 531) «părţii» şi „părtaşilor" la noi. — Profesorul maghiar G. Kristóf a găsit legături între poesia noastră populară şi poetul Balassa Bálint, din secolul al XVI-lea (a întrebuinţat versul din cîntecul românesc ardelean: «Savu, nu lăsa'n casă fata» şi cel din plîngerea, cunoscută, pentru oile pierdute). — D. Giuglea dă iar etimologii interesante: mai ales observaţiile privitoare la «brînză» şi la urdă, pusă în legătură cu grecescul ὀρρώδης, zeros, la «fluier», apropiat de φλέος, fel de papură, la „mălaiu", căruia i-ar da rădăcina amylum. Dar „jupan" înseamnă şef de grupă slavă, care, ce e drept, nu poate fi arătată ca slavă de origine; am apropiat de acest cuvînt pe „Diurpaneus", titlu dat regelui dac. Să vie „stăpîn" din dubiosul *stiponus?* Ingenios „căuş" din κάϐος, *cabus*, măsură de grîu. Ca „nespecialist", supus deci despreţului d-lui Giuglea, nu mă las convins de etimologiile sale germane. Şi, dacă la κάϐος—căuş accentul nu joacă un rol, nu va fi jucînd nici la Τατὸς, Tatul, şi nu văd nici necesitatea absolută ca scriitorii bizantini să fi luat cuvîntul în forma articulată: avem totdeanna oare la Greci pentru Radu un Ῥάδουλος, pentru Dimu, Δίμουλος? — D. Procopovici explică pe „doară". — Etimologii trimet şi dd. Meyer-Lübke şi Spitzer. Etimologia lui „înşela" am dat-o şi eu în această revistă, acum vre-o doi ani, dar nu e vorba de a i pune unui om o şea în spate spre batjocură, ci de a pune şeaua pe calul sălbatec.

D. S. Puşcariu admite după Tiktin derivarea Ceahlăului, munte golaş, după numele vulturului pleşuv. „Cea" pentru a îndemna boii, ca şi „hăis", trebuie să fie foarte vechiu: pe al

www.dacoromanica.ro

doilea l-am găsit în notele din ediţia «Bibliothèque Rose» a poemului „Roman de la Rose". De altfel „cea" înseamnă şi direcţie, opusă lui „hăis". „Felendriş" din „fein lündisch" — părere a d-lui Drăganu — îmi pare a fi căutat cam departe. D. Bogrea a găsit sensul lui „gealalău", «bandit» (turceşte). D. Giuglea explică Rîşnov prin Râjnov, slav. moară.— Asupra sprijinului dat viitorului Vlădică Moga de guvernatorul Bánffy vorbeşte d. Bitay (p. 781 şi urm.), care dă, şi după „Onomasticul" Palatinului Iosif (1865), o poesie a lui Şincai în care laudă pe arhiduce şi pune în relaţie călătoria lui Nicolae Milescu cu îndemnarea anterioară a lui Laurenţiu Rinhuber. De la d-sa şi ştiri despre Gheorghe Buitul, călugărul catolic din Banat (p. 789 şi urm.), şi despre protopopul Pătru din Tinod, care scrie o Cazanie la 1682. D. Bitay recomandă şi unele note de româneşte în vestitul dicţionar al lui Calepinus. — D. Lacea dă adausuri din secolul al XVIII-lea la „Bibliografia românească veche".— Intr'o recensie, d. Bogrea arată urme celtice la noi în Carsidava (şi Καρροδοῦνον) şi, în Durostorum, Longnon explicînd „duros" prin fortăreaţă. Şi lămurirea, după acelaşi studiu, de Gudmund Schütte, a Dacilor „Petoporiani" prin numele regelui Pieporus, al Costobocilor, bunicul lui Natopor şi al Drilgisei (şi localitatea Piroporidava) (p. 856). — Un act nou despre Alecu Russo îl dă d. Bogrea (p. 862; «Elen» trebuie cetit: cîlen, membru).— Tot de la d. Kirileanu se capătă titlul unei lucrări a lui în pregătire: „Moeurs moldaves". — Curioasă ideia d lui Drăganu de a da Saşilor începuturile literaturii noastre (p. 914 şi urm.). D-sa relevează casul lui Brecht von Brechtenberg, care a fost medic la curtea munteană pe la 1700 şi a tipărit catehismul lui Luther româneşte cu litere gotice (p. 927). — D. Giuglea încearcă să învie originea tracă a lui Basarab (cf. Talabă, Tîncabă, care nu sînt tracice). Bizarul domn Diculescu găsise o origine germanică: Seraba!

* * *

In *Biserica ortodoxă română*, II, 42, d. Ştefan Berechet se ocupă de mitropolia Proilavului (a Brăilei).

Originile ei sunt necunoscute. O menţiune a ei în secolul al XVI-lea se găseşte în ştirea că a ars supt Mihai Viteazul, cînd s'a prădat de dînsul Brăila. Numele acesta vechiu grecesc al

www.dacoromanica.ro

Brăilei ar dovedi o origine bizantină: altfel s'ar fi zis: τῆς Ἰμβραΐλας, după numele turcesc al oraşului.

D. Berechet citează actul de reînfiinţare, din Maiu 1639, în *Mont Athos* al lui Victor Langlois, care a rămas neîntrebuinţat la noi. Nu se cunoştea nici pomenirea lui Meletie Pigas, ajuns Mitropolit la Proilav, în actele discuţiilor de pe la 1640 ale Bisericii moscovite cu „Grecii", adecă Patriarhul de la Ierusalim şi represintanţii datinelor ortodoxiei greceşti. Călugărul de la Sf. Treime, lîngă Moscova, Arsenie Suhonov, care, trecînd pe la noi, întovărăşi pe Patriarhul Paisie, a avut o lămurire cu învăţatul cleric oploşit în ţerile noastre. Descoperind acest nou izvor, d. Berechet arată, după cuprinsul lui, că Pigas a presintat la Moscova trei scrisori, dintre care una dela clerul şi credincioşii ţinuturilor Brăila, Ismail (Smil), Chilia şi Cetatea-Albă, care-şi arată suferinţile de la „Busurmani" (Musulmani), de la Turci, adăugind că li-a ars „biserica Sfîntului Nicolae şi mica Mitropolie". Însemnările se află în „Proschinetariul" lui Arsenie, publicat la 1887 de «Societatea palestiniană» rusească (d. Berechet anunţă şi alte ştiri, culese din acelaşi izvor, despre ţerile noastre). În cartea d lui C. Manu despre familia sa autorul culege şi iscălitura lui Calinic de Proilav pe un act din Iulie 1746. I-a scăpat din vedere însă memoriul mieu din «Analele Academiei Romîne» privitor, întreg, la acest Calinic, care ajunse pe urmă şi Patriarh de Constantinopol.

Se mai citează, ca informaţie nouă, singhelii şi hirotonisiri de la Daniil, urmaşul lui Calinic, din anii 1761, 1769, 1772. După d. Frăţiman se înşiră satele unde acest arhiereu a făcut să se ridice biserici. In acte din 1776-80 se arată Ioachim, urmaşul lui Daniil. (La acesta din urmă s'a uitat inscripţia grecească din Căuşani, pe care am dat-o în *Inscripţii*, II.) Clerici din Ucraina veniau, de altfel, cum o arată d. Berechet, de se sfinţiau şi la Huşi sau la Iaşi. Nu ni s'a trimis *Luminătorul* din 1923, în care tot d sa a publicat după notele lui Ionă, Mitropolitul Grusiei, ştiri despre vicariul mitropolitan pus de Ruşi în Moldova la 1787: Ambrosie Srebrenicov (numele de familie se dă acolo întâia şi odată), pe lîngă care funcţiona şi viitorul arhiepiscop basarabean Gavriil Bănulescu-Bodoni, numit vicariu pentru Tighinea şi Cetatea-Albă.

Din *Condica Sfîntă* munteană se culege actul, din 20 Fe-

www.dacoromanica.ro

bruar 1803, prin care, în prezența lui Partenie de Proilav, se numește un Calinic, „Mitropolitul de Vizia“ probabil, nu „Visina“, ceia ce ar aminti vechea Vicina. O însemnare pe un Mineiu de la Sf. Spiridon din Brăila pomenește pe Calinic de Proilav, care în 1811 cerea pregătire dela preoții supuși obladuirii sale.

Se reproduc în anexe și o parte din actele privitoare la această episcopie. La capăt, după «Legăturile bisericești ale Rusiei cu Răsăritul ortodox» a lui Muraviev, se dau declarațiile făcute, oficial, de Meletie la Moscova, despre situația în Tătărime și la Turci.

E curios rolul necunoscut al „Girecului Ioan Petrov“, în numele căruia, ca și în al Patriarhului de Constantinopol, se spun aceste lucruri. Date fiind legăturile multiple și strînse pe care Meletie Pigas le avea cu Moldova, aș crede că acest nume acopere pe însuși stăpînul Mitropolitului și ocrotitorul Patriarhului, *Vasile-Vodă Lupu*.

De la „Ivan Petrov“ era să se aducă scrisori ca și de la Patriarh. Țarul e poftit să trimeată soli de taină la Constantinopol spre a se înțelege cu acesta din urmă. Totuși mai încolo se cere ca același stăpînitor rusesc să intervie pe lîngă „Voevodul Moldovei Vasile“ „ca el să nu uite Marea Biserică din Țarigrad, pentru că Vasile are putere și a multor oameni cu stare *(sic)*“. Aici e și mențiunea, cunoscută, că la arderea Brăilei de Mihai Viteazul s'a mistuit și biserica Sf. Nicolae. Meletie are lîngă el și un «arhimandrit Ioanichie».

N. Iorga

* * *

Ecaterina Zaharescu, *Vechiul județ al Saacului în lumina istorică și antropogeografică* (din „Buletinul societății regale romîne de geografie“), București 1922.

E multă muncă în aceste douăzeci și nouă de pagini și cîte un amănunt inedit; harta de la capăt va fi de mult folos. Dar o mai bună pregătire istorică n'ar fi făcut pe meritoasa autoare să creadă în toate teoriile de pătrunderi pe la Teleajen în veacul al XIII-lea și al XIV-lea și mai ales în originea secuiască a locuitorilor din fostul județ al Secuienilor (Secuieni= Romîni din Secuime; cf. Ungureni = Romîni din Ungaria). Nu era ne-

www.dacoromanica.ro

voie nici de ştiri culese puţintel la întîmplare despre *toate* aşezările dincoace de Carpaţi ale păstorilor ardeleni. Actul din 1625 despre Vălenii-de-Munte (cu „stăpînitără"), (v. p. 17) e vădit şi grosolan falş. Dicţionarele geografice ale judeţelor, rău făcute, nu pot da o informaţie serioasă. Autoarea nu cunoaşte *Inscripţiile* mele şi o sumă de ştiri ce am dat despre această regiune.

Revisia de un istoric ar fi pus la punct lucrarea. Tiparul e slab. N. I.

* * *

Damian Stănoiu, *Mănăstirea Căldăruşani*, Bucureşti 1924.

Ieromonahul din Căldăruşani căruia i s'a încredinţat de Mitropolie sarcina de a scrie istoria mănăstirii sale, pe care o crede mai veche decît Matei Basarab, dă o sumă de tradiţii locale interesante, care se puteau spune şi mai pe scurt. Ici şi colo (p. 14) se întrebuinţează inedite din Biblioteca Academiei Romîne. Cronica mănăstirii e alcătuită cu sîrguinţă (tipografie la 1875). Căldăruşani n'are nimic a face cu Călin, nici cu „Călindăriani", ci înseamnă, pur şi simplu, locuitorii unei cufundături de teren, unei „căldăruşe". Interesant portretul stareţului Gheorghe, la p. 35 : e de un meşter romîn şi foarte bun. Asemenea portrete se mai află răspîndite prin stăreţii şi arhondaricuri şi ar trebui adunate şi publicate. Bună judecată asupra neajunsurilor, să zicem : crimelor secularisării. Bine conturat portretul Mitropolitului Ghenadie, cu cele bune şi cu cele rele ale lui. În ce priveşte însă înfiinţarea bisericii, ea merită numai critice. N. I.

* * *

Eginhard, *Vie de Charlemagne, éditée et traduite par Louis Halphen*, Paris, Champion, 1923.

Excelentă ediţie, cu introducere şi note. Explicaţiile d-lui Halphen sînt cele din „Studiile" sale asupra acestei epoce. La p. 50, textul grec trebuie cetit : Τὸν Φράγκον φίλον ἔχῃς, γείτονα οὐκ ἐχῃς, şi atunci traducerea n'ar fi : «Si tu as le Franc comme ami, c'est que tu ne l'as pas comme voisin», ci „Aie le Franc comme ami, mais comme voisin non". Salzburc (p. 96) era o formă preferabilă celei neo-germane adoptate de editor.

N. I.

www.dacoromanica.ro

CRONICĂ

În *Arhivele Olteniei*, III, 13, d. I. C. Filitti dă lista Banilor şi Caimacamilor Craiovei. E foarte probabil ca însuşi Stolnicul Constantin Cantacuzino să fi vorbit, cum crede autorul, întâia oară despre originile „băsăneşti" ale oraşului (pp. 196-7). Poate tot de acolo, dat fiind rolul acordat de acesta celor de peste Dunăre, să vie şi teoria că principatul muntean s'a întemeiat de Banoveţi, ai căror şefi şi-ar fi zis Basarabi (cf. p. 199). Originea transdanubiană a dinastiei muntene e inadmisibilă. Basarabă e un nume care nu se presintă unic în nomenclatura personală de la noi (cf. Talabă, Tîncabă, poate Toxoabă). O listă de Bani mai vechi, asemenea cu cei din Ardeal, la p. 200 nota 3. Marele Ban apare cînd se creiază Bani de Mehedinţi, etc. Inovaţia a stat numai în aşezarea la Craiova, moşia lui, a Banului Barbu, cel de Severin, fără reşedinţă în cetatea ungurească (v. şi încercarea, veche, de a-l muta la „Noul Severin" al Rîmnicului), rămîindu-i subordonat. Un Ban de Jiiu, Hamza, la d. Filitti, p. 202. Se dau şi table genealogice preţioase (a Basarabilor, a Craioveştilor, a Brancoviceştilor). — D. G. Mil. Demetrescu urmează cu identificarea caselor boiereşti şi negustoreşti din Craiova. — D. Karadja se ocupă de numele olteneşti în Memoriile lui Bauer. — O notă a d-lui G. Bogdan-Duică despre Sîmboteanca, traducătoare din limba franceză în întâia jumătate a secolului al XIX-lea. — D. Bulat dă inscripţii bisericeşti din Cerneţi. — D. D. Izverniceanu observă că în „Disertaţiunea istorico-critică şi literară" a lui V. Maniu se pomeneşte de memoriile despre viaţa de dincoace ale Bănăţeanului O. Popescu.

*

Pentru numele Tugomir.

În vremea regelui germanic Otto I-iu, Slavii de la Elba (Heveldi) sînt trădaţi de «quidam Slavus a rege Heinrico relictus, qui iure gentis paterna successione dominus esset eorum qui dicuntur Heveldi, dictus Tugumir» (Widukind, II, cap. 21).

*

www.dacoromanica.ro

Locul unde a fost prins, lîngă Cosovo, Ţarul bulgăresc de origine sîrbească (fiul lui Michailàs, Mihăilaş, regele Sîrbilor de la Adriatică), Petru sau Constantin Bodin (numele de Bodin e vlah), în 1073, se chiamă Păun. Şi d. William Miller, în «Cambridge Mediaeval History», IV, p. 245, nu stă la îndoială să traducă numele acesta al unei localităţi lîngă Cîmpul Cosovei cu «Păun».

Încă un adaus la nomenclatura românească a Peninsulei Balcanice.

*

Gustav Richter crede, în *Zeittafeln der deutschen Geschichte im Mittelalter,* Halle a S., 1881, p. 36 nota, că acel Ticinum pe care-l trece ducele Henric al Bavariei la 947 ca să bată pe Unguri ar putea fi Tisa.

*

Documente din secolul al XVIII-lea privitoare la Rîmnicul-Sărat, în «Analele Rîmnicului» ale d-lui I. Gane, I, n-le 8-9, 9-10.

*

În *Societatea de mîne,* I, 22, d. Traian Popa, care a dat un studiu ce nu se află nicăiri despre „Un capitol zbuciumat din viaţa lui G. Şincai", socoate la trei sute numărul şcolilor întemeiate de istoricul ardelean înfre 1782 şi 1794. Cîntăreţi de biserică şi alţi cărturari din sate erau aşezaţi ca învăţători. Omul era cuminte şi nu cerea diplome, ci trăgere de inimă şi pricepere. Se dă şi lista unora dintre aceşti noi dascăli.

*

În *Foaia diecesană* de la Caransebeş, n-le 35-6, d. Ştefan Pop observă că poesia lui Alecsandri „Banul Mărăcină" *(sic),* ceia ce vrea să zică: Ronsard, a fost publicată, cu toată data pe care i-o atribuie poetul, după o nuvelă a lui Asachi apărută în Ianuar 1857. Întăietatea ar fi deci a acestuia, care a introdus multă imaginaţie în subiectele istorice tratate de dînsul beletristic.

*

www.dacoromanica.ro

Într'un articol din *Foaia parohială* a parohiei Cărămidarii-de-sus (19 August 1924) se citează un act din 14 Decembre 1601 privitor la Neaga, văduva lui Mitrea Vornicul, în care se spune că „Mihai-Vodă au pierdut toate satele şi moşiile, cu viclenia lui de către cinstitul Împărat — şi capul".

De unde e luată notiţa: care e foarte interesantă?

N. I.

*

În legătură cu Congresul de bizantinologie din Bucureşti revista *l'Europa orientale* a dat un număr special, de o compunere foarte variată şi deosebit de interesantă.

Tot din acel cerc de învăţaţi italieni, cari consacraseră şi un număr României, pe lîngă altele care privesc deosebite State şi culturi balcanice, a ieşit un admirabil volum intitulat *Studi bizantini*, în care, pe lîngă articole de cuprins general şi special, se află şi unul despre descoperirile de la Curtea-de-Argeş, de profesorul Pernice, care arată o iniţiare cam recentă în problemele istoriei Romînilor (dar foarte frumoase planşe; tăgăduirea dreptului nostru naţional asupra Bisericii Domneşti nu ne supără: nici nu ne-am gîndit a-l pretinde, dar de acolo *nu* pleacă arta moldovenească) şi publicarea, de d. Mercati, a trei epigrame greceşti despre moartea lui Mihăilaş-Vodă Movilă.

Se anunţă şi o revistă de bizantinologie specific italiană: *Bisanzio*.

N. I.

BIBLIOGRAFIE:

N. Iorga, *Note polone*, Bucureşti 1924.
„ „ *Note asupra încă unui „Cîmpulung" muntean: Chioajdele*. Cernăuţi 1924.
„ „ *Histoire des Croisades*, Paris 1924.

---

www.dacoromanica.ro

ABONAMENTUL: 60 de lei pe an.

Manuscriptele se trimet d-lui N. Iorga
Bucureşti, Şoseaua Bonaparte, 8.

Pentru cărţile despre care se fac recensii care le recomandă, se poate reţinea, după dorinţă, anunciul de pe copertă.

www.dacoromanica.ro